

Volonterstvo u funkciji demokratizacije društva

Sunara, Blanka

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:003789>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

VOLONTERSTVO U FUNKCIJI DEMOKRATIZACIJE
DRUŠTVA

BLANKA SUNARA

Split, 2015.

**ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
JEDNOPREDMETNI STUDIJ ISTRAŽIVAČKE ORIJENTACIJE
KATEDRA ZA SOCIOLOŠKU METODOLOGIJU**

DIPLOMSKI RAD

**VOLONTERSTVO U FUNKCIJI DEMOKRATIZACIJE
DRUŠTVA**

**STUDENTICA:
Blanka Sunara**

**MENTORICA:
prof. dr. sc. Anči Leburić**

Split, 2015.

SADRŽAJ

1. Uvod	4
2. Volonterstvo i civilno društvo	6
2.1. Organizacije civilnog društva	11
3. Volonterstvo u Hrvatskoj	14
3.1. Definicije volonterstva	17
3.2. Vrste i kategorije volonterskog rada	20
3.3. Pravna regulativa	23
4. Metodološki i empirijski aspekti istraživanja	26
4.1. Predmet i ciljevi istraživanja	26
4.1.1. Operacionalna shema upotrijebljene skale u korištenom upitniku	28
4.2. Strukturalne odrednice ispitanika	28
5. Volonterstvom prema demokratizaciji društva	29
5.1. Individualne i društvene koristi volonterstva	34
5.2. Volonteri kao ljudski kapital	41
6. Društvene percepcije o volonterstvu	48
7. Zaključak	51
8. Literatura	54
9. Metodološka i empirijska arhiva	57
9.1. Upitnik korišten u istraživanju (2015)	57
9.2. Protokol korišten u istraživanju (2015)	59
9.3. Tablični i grafički prikazi empirijskih rezultata istraživanja (2015)	60
10. Sažetak	82
11. Bilješka o autorici	83

1. Uvod

Problematika značenja i uloga dobrovoljnih organizacija postavlja se kao novi društveni fenomen u hrvatskom društvu. Za Hrvatsku kao zemlju s komunističkim nasljeđem, ali u procesu sveopće društvene transformacije, pokazatelji o značenju i strukturi civilnog društva predstavljaju važan indikator društvenog razvoja (Baloban, 2005, 21). Budući da se pretpostavlja da dobrovoljne organizacije utječu na razvoj civilnog društva i da djeluju kao prediktor demokratskog društva, pokazalo se nužnim da se one analiziraju kao takve, odnosno da se ispituju individualne i društvene koristi volontiranja koje je u službi civilnog društva.

Civilno društvo je mjesto ostvarivanja zajedništva, okvir potvrđivanja slobode, prostor traganja za smislom, nepresušni izvor inovacija, titravi poticaj za društvenom obnovom. Organizacije civilnog društva daju socijalno ljepilo koje društvo drži zajedno (Bežovan, Zrinščak, 2007, 18).

Osnovni prediktori demokracije čine civilno društvo i građani koji se aktivno uključuju u sva područja društvenog djelovanja. Organizacije civilnog društva predstavljaju slobodan oblik udruživanja građana. Unutar okvira civilnog društva volonterstvo je, između ostalog, sredstvo kojim se demokracija uspostavlja budući da je volontiranje prije svega sloboda izbora, a sloboda temeljno obilježje demokracije.

Vjerujući da volonteri predstavljaju nužan resurs za opstanak i razvoj svakog društva nastojali smo istražiti motive za volonterski rad te potom utvrditi kako oni svojim djelovanjem sudjeluju u oblikovanju stabilnijeg društvenog okruženja. Osim što predstavlja svojevrstni stil života, volonterstvo u sebi sadrži potencijal izgradnje suosjećanja i solidarnosti s drugima. Osim individualne koristi, volontiranje ima sve preduvjete da široko djeluje u izgradnji demokratskog društva i bogaćenja socijalnog kapitala.

Iako se volonterstvo najčešće povezuje s filantropijom nastojali smo otkriti koliko je ono povezano sa željom da se pomogne drugome, a koliko s ciljem da se pomogne samome sebi. Odnosno, u kojoj mjeri se radi o ljudima koji uživaju radeći za dobrobit drugoga, a koliko se njih bavi volonterstvom u svrhu stjecanja i unaprjeđenja znanja i vještina za lakši ulazak na tržište rada.

Procesi individualizacije i privatizacije druge polovice dvadesetog stoljeća naglašavaju potrebu za istraživanjem naravi građanskih organizacija i aktivnog sudjelovanja u lokalnoj

zajednici s ciljem proaktivnog pokretanja promjena u društvu u kojem žive. Zato analiza članstva u dobrovoljnim organizacijama te obavljanje neplaćenog rada za dobrovoljne organizacije predstavlja mogući indikator vrijednosti civilnog zauzimanja za neke društvene ili općekorisne ciljeve te mogući indikator preferiranih područja razvoja neprofitnog sektora (Baloban, 2005, 34).

Volonterstvo je arena koja omogućuje postojanje i održavanje svih elemenata socijalnog kapitala. Na primjer, u usporedbi s plaćenim radom, povjerenje je u volonterstvu naglašenije zbog veće uloge fleksibilnosti i dobrovoljnog rada. S druge strane, norme mogu odigrati mnogostruku ulogu u dobrovoljnom radu (Yeung, 2005, 216). Volonterstvo najčešće podrazumijeva grupni rad, odnosno organizaciju više ljudi s istim ciljem na kojeg su fokusirani dok ga ne ostvare. Tako volonterstvo podrazumijeva društvenu integraciju koja jača društvene vrijednosti, zajedništvo i solidarnosti. Bourdieu je koristio koncept socijalnog kapitala kao “zbroj resursa, stvarnih ili prividnih, koje pojedinac ili skupina stječe na temelju posjedovanja trajne mreže manje ili više institucionaliziranih odnosa međusobnog poznanstva i priznavanja” (Bourdieu prema Yeung, 2005, 217). Razmatrajući socijalni kapital možemo reći da volonterske organizacije predstavljaju mjesto razvoja socijalnog ali i ljudskog kapitala koji se održava društvenim uzajamnim djelovanjem i suradnjom.

Promišljajući o tome kako bavljenje volonterstvom ima niz pozitivnih posljedica za individuu i društvo, inkorporacija vrijednosti dobrovoljnog zauzimanja za rješavanje društvenih problema u školskom sustavu očito je ključna za buduću proliferaciju dobrovoljnog sektora, odnosno za izgradnju modernog društva (Baloban, 2005, 39).

Volonterstvo je jedan od najsnažnijih elemenata koji doprinose razvoju i formiranju demokratskih promjena u svakom društvu. Ujedno to je neplaćena aktivnost za dobrobit drugoga, a podrazumijeva davanje svog slobodnog vremena i entuzijazma, a upravo ga to čini fascinantnim. Budući da su volonteri zbog toga dragocjen resurs društva, opći cilj ovog diplomskog rada je osvješćivanje njegove važnosti i uloge za opću dobrobit društva s obzirom da hrvatsko društvo zaostaje u razumijevanju što je volonterstvo i kako može rješavati probleme kako na lokalnoj tako i na globalnoj razini.

2. Volonterstvo i civilno društvo

Civilno društvo podrazumijeva da građanke i građani, u različitim skupinama, inicijativama i organizacijama, pa i individualno, uključivanjem u javni politički proces zastupaju u javnom prostoru različite interese i vrijednote. Premda svaka od tih grupacija ima uglavnom jasno artikuliranu vrijednosnu ili interesnu orijentaciju, njihova sloboda izražavanja, udruživanja, javnog okupljanja, građanskog neposluha i djelovanja ne smije ovisiti o tome o kakvim je vrijednotama ili interesima riječ, a jedino dopustivo ograničenje može proizaći iz zahtjeva da se ne ugrozi sloboda svih drugih te da se ne narušavaju ustavne vrijednosti. Najvažniji je rezultat toga određenja da temeljna vrijednost na kojoj treba počivati odnos države i civilnoga društva bude poštovanje neovisnosti civilnoga društva. To znači da država na prvome mjestu mora osigurati slobodu izbora vrijednosnih i interesnih orijentacija građanki i građana, te slobodu njihova javnog izražavanja, okupljanja, udruživanja i djelovanja.¹

Struktura mišljenja, organizacije i rada svake društvene zajednice u bitnom se dijelu razvija kroz djelovanje civilnog društva – neformalnog sustava građanske povezanosti i inicijativa, koje se očituje kroz samoorganizaciju građana u različite vrste dobrovoljnih udruženja, nevladinih organizacija i interesnih skupina (Štulhofer prema Galović, 2011, 2). Neki u definiciju civilnog društva uključuju samo neprofitne organizacije, drugi samo samoorganizirane zajednice zajedničkog interesa, dok ostali taj pojam primjenjuju za sve oblike nevladine suradnje, uključujući i krupni kapital. Međutim, ističe se da sva različita stajališta nisu nužno protuslovna, već često komplementarna, te da odstupaju u naglasku, a ne u načelu. Organizacije civilnog društva obuhvaćaju sudionike tržišta radne snage (saveze sindikata i poslodavaca – tzv. socijalne partnere), organizacije koje predstavljaju socijalne i gospodarske sudionike, a koje nisu socijalni partneri u strogom smislu (npr. potrošačke organizacije), nevladine, neprofitne organizacije (NVO), organizacije osnovane unutar

¹ Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2012. do 2016. godine (str. 5)

osnovne razine društva koja slijede ciljeve usmjerene na članove (udruge mladih, obiteljske udruge i sve organizacije kroz koje građani sudjeluju u lokalnom životu) te vjerske zajednice.²

Kroz djelatnost organizacija koje čine njegovu strukturu, civilno društvo uključuje različite segmente ljudske djelatnosti, kao što su promicanje općeprihvaćenih vrijednosti (demokracija, vladavina prava, pravna država), očuvanje prirodne i kulturne baštine, pomoć marginalnim skupinama, pomoć slabim i nemoćnim građanima, rad s djecom s posebnim potrebama ili pak zaštita okoliša (Galović, 2011, 2).

U razvitku civilnog društva i formiranju njegova utjecaja na cjelokupnu strukturu neke društvene zajednice potrebna je aktivna uloga građanstva. U različitim strukama postoje različite definicije, no ono što im je zajedničko jest da aktivnim građaninom smatraju onu osobu koja igra aktivnu ulogu u zajednici u kojoj živi, ili pak aktivno sudjeluje u političkom životu svoje zemlje. Njegov je fokus usmjeren ka povećanju kvalitete življenja u svojoj zajednici ulaganjem svojega znanja i sposobnosti, neovisno o tome hoće li taj trud biti priznat ili ne, sve dok se radi o postizanju općeg dobra. Aktivno građanstvo nije homogen pojam i njegovi se pripadnici razlikuju po svojim motivima i interesima – neki su usmjereni samo na zaštitu nekog određenog dobra, a neki pak smatraju da je aktivna uloga u društvu zadatak svakog građanina (Krizmanić prema Galović, 2011, 3).

Bitno je istaknuti da aktivni građanin nije motiviran vanjskim faktorima kao što su stjecanje neke vrste koristi, nagrade ili društvenog statusa, već unutarnjim motivima i interesima. On svojim djelovanjem doprinosi razvitku civilnog društva ugrađujući u njegovu strukturu niz pozitivnih vrijednosti kao što su osobni i društveni razvoj, solidarnost, komunikacija, timski rad te osjetljivost za probleme drugih (Miliša prema Galović, 2011, 3). Upravo se u tom smislu pojam volontiranja može usko povezati s pojmovima aktivnog građanstva i civilnog sektora, uzimajući u obzir činjenicu da se volontiranje najčešće odvija u civilnom sektoru, pružajući na taj način nova rješenja za društvenu zajednicu, te potičući građanski aktivizam i odgovornost (Begović prema Galović, 2011, 3).

Četiri glavne dimenzije civilnog društva, a koje čine tzv. dijamant civilnoga društva su (Anheier prema Bežovan i Zrinščak, 2007, 3):

² Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Vodič kroz udruge u Europskoj Uniji, izvorno: European Citizen Action Service (ECAS), Guide to EU Associations, 2009. godina

(1.) struktura civilnog društva (članstvo u organizacijama civilnog društva, davanje i volontiranje, broj i obilježja krovnih organizacija i infrastruktura civilnog društva, ljudski i financijski resursi),

(2.) vanjska okolina u kojoj civilno društvo egzistira i funkcionira (zakonodavni, politički, kulturni i ekonomski kontekst, odnosi između civilnog društva i države te privatnog sektora),

(3.) vrijednosti koje se prakticiraju i promoviraju u civilnom društvu (demokracija, tolerancija, zaštita okoliša) te

(4.) utjecaj aktivnosti koje poduzimaju čimbenici civilnog društva (utjecaj na javne politike, osnaživanje ljudi, podmirenje socijalnih potreba).

Nerazvijenost civilnog društva mnogi autori smatraju temeljnim problemom postkomunističkih zemalja. Promjena političkog i gospodarskog režima i pripadajuća opsežna institucionalna reforma pokazala se, barem kratkoročno, nedovoljno djelotvornom i razvojno nedovoljno poticajnom. Nedostajući čimbenik, prema tim analizama, jest neformalni sustav građanske povezanosti i inicijativa, tj. ono što nazivamo civilnim društvom označujući time samoorganizaciju građana u dobrovoljna udruženja nevladine organizacije, interesne skupine i znalačke mreže. Upravo je deficit te samoregulacije i samoinicijativnosti, što smatramo naslijeđem komunizma, odgovoran za raširenu nesposobnost i korumpiranost administrativne i sudske vlasti te inertnost, apatičnost i cinični oportunistički građana. Civilno bi društvo dakle moglo biti ključna poluga razvoja, a mehanizam njezina djelovanja opisuje teorija društvenog kapitala (Štulhofer, 2005, 3).

Za jasnije poimanje civilnog društva u Hrvatskoj razumijevanje osnovnih teoretskih postavki postavljaju se kao nužnost. Na taj način nam šire i općenitije teoretiziranje o civilnom društvu omogućuje shvaćanje njegovog razvoja u Hrvatskoj.

Tradicija civilnog društva u Hrvatskoj je ograničena - njegov razvoj su pola stoljeća sprječavali komunizam i totalitarna ideologija u kombinaciji s nedostatkom iskustva s konceptom slobode udruživanja. Građanski angažman, za rješavanje problema pojedinca i zajednice, nije bio uobičajena praksa među velikom većinom građana u Hrvatskoj. Većina građana smatraju da je vlada/država odgovorna za rješavanje njihovih problema. Dakle, pasivnost i apatija su prisutne Hrvatskoj (Bežovan, 2001, 1).

Civilno društvo u Hrvatskoj većim dijelom je osnovano tijekom Domovinskog rata 1991.-1995. godine, ohrabreno pomoći stranih organizacija i donatora. Organizacije civilnog društva (OCD) igrale su značajnu ulogu u rješavanju ratnih problema, pomažući u prevladavanju krize koja se odnosila na izbjeglice i raseljene osobe, kao i na žrtve rata. U to vrijeme postojala je visoka razina solidarnosti među građanima (Bežovan prema Bežovan, 2001, 1).

Osjećaj solidarnosti rođen u ratnim uvjetima počeo se gubiti sredinom devedesetih, kada su se pojedinci, suočeni s rastućom gospodarskom krizom, počeli koncentrirati na rješavanje vlastitih obiteljskih problema doslovce se povlačeći u obitelj - prilično predvidiva reakcija zabilježena je i u ostalim tranzicijskim zemljama. Ovo se povlačenje djelimično može objasniti nedostatkom kapaciteta i znanja kod tih ranih udruga te nemogućnosti da se održe po završetku neposredne, akutne ratne opasnosti. To sačinjava element realnosti u podlozi činjenice da je evoluciji civilnog društva u Hrvatskoj bila potrebna pomoć odozgo (Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 26).

Bežovan navodi da povlačenje građana i smanjivanje osjećaja solidarnosti pogoršano eskalira u gospodarsku krizu što stavlja fokus na obiteljske probleme, a to dovodi do zastoja u razvoju civilnog društva. Tijekom i nakon rata, suradnja s inozemnim organizacijama se nastavlja, ali organizacije civilnog društva često pokazuju nesposobnost prihvaćanja i neadekvatnu distribuciju primljenih sredstva (Bežovan, 2001, 2).

Nadalje, rezultati različitih istraživanja provedenih u razvijenim i tranzicijskim zemljama, ukazuju na činjenicu da je volonterstvo jedan od važnih segmenata društvenog života i ekonomskog razvoja (Forčić prema Ćulum, 2008, 10). Da je zaista riječ o važnom segmentu razvoja (suvremenog) društva, ukazuje i činjenica kako su zemlje članice EU prepoznale važnost uspostavljanja pravnog okvira za volonterstvo. Tako je, primjerice, Njemačka još 1964. godine donijela zakon kojim se promiče dobrovoljni društveni rad. Tijekom posljednjih godina znatni broj država (Španjolska 1996., Portugal 1998., Brazil 1998., Francuska 2001., Italija 1991., SAD 1997. i 2001., a nakon toga Poljska, Češka, Mađarska, Slovenija) odlučilo

je regulirati pitanje volontiranja kroz nacionalna zakonodavstva i kroz međunarodne sporazume i akte.³

Brojnost dokumenata koji se referiraju na razvoj volonterstva i društvene odgovornosti građana ide u prilog prepoznate potrebe razvoja volonterstva. Europske institucije donijele su niz dokumenata i preporuka koje se odnose na razvijanje volonterstva (2000. godine Vijeće Europe donosi Europsku Konvenciju o promociji međunarodnoga dugoročnog volonterskog rada mladih, 2001. donosi Preporuku 1496: Unaprjeđenje statusa i uloge volontera u društvu, kojom Skupština Vijeća Europe poziva članice da promiču volonterske aktivnosti i podižu svijest o njihovom društvenom doprinosu, te da rade na uklanjanju pravnih i praktičnih prepreka koje otežavaju volonterske aktivnosti) (Ćulum, 2008, 8).

Da se volonterstvo sve više prepoznaje kao element doprinosa razvoju zajednice i jačanju društvenog kapitala, svjedoči i informacija da je Europski parlament 15. srpnja 2008. godine usvojio deklaraciju kojom se Europska komisija poziva da 2011. godinu proglasi godinom volontiranja. Iako institucije Europske unije, kao i većina vlada zemalja članica EU-a, još uvijek nemaju stratešku sveobuhvatnu politiku kojom bi podržala i promovirala volonterske aktivnosti, ovim je činom poslana jasna poruka ako parlament podupire volonterske aktivnosti i priznaje da europski volonteri pridonose gospodarskoj i socijalnoj koheziji u Europi (Ćulum, 2008, 10).

³ Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva, usvojena 12. srpnja 2006. godine na sjednici Vlade Republike Hrvatske.

2.1. Organizacije civilnog društva

Potpuno je jasno da se pod pojmom civilnoga društva ne mogu niti smiju razumijevati samo udruge, već šira sfera društvenog života koja izravno ne pripada ni državnom ni privatnom, profitnom sektoru, odnosno, ono je arena djelovanja izvan obitelji, države i tržišta u kojoj se građani udružuju kako bi postigli zajedničke interese. Dakle, civilno društvo već samo po sebi – na različite načine – predstavlja aktivan odnos građanki i građana prema javnim politikama, službama i poslovima: od sudjelovanja u javnim raspravama i utjecaju na formiranje političke volje, preko konkretnih inicijativa usmjerenih na određene političke i pravne mjere, do preuzimanja dijela javnih poslova koje država i javne institucije ne mogu obaviti uopće, u potpunosti ili dovoljno kvalitetno.⁴

Nakon što se nazivalo neprofitnim, dobrotvornim, dobrovoljnim ili trećim sektorom odnosno nevladinim organizacijama, civilno društvo kao zbirna imenica u kojoj se prepoznaje sloboda udruživanja i djelovanje za opće dobro u novije je vrijeme objedinilo sve spomenute odrednice.⁵

Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) definirao je "organizacije civilnog društva" kao "organizacijske strukture čiji članovi imaju ciljeve i odgovornosti od općeg interesa te koji djeluju kao posrednici između javnih vlasti i građana". Prema EGSO-u, takvo shvaćanje organizacija civilnoga društva uključuje cijeli niz organizacija: socijalne partnere; organizacije koje okupljaju pojedince oko zajedničkih interesa, poput organizacija koje se bave zaštitom okoliša, ljudskih prava, prava potrošača, obrazovnih organizacija i dr.; organizacije utemeljene u zajednici, poput organizacija za mlade, organizacija za zaštitu i promicanje obitelji i drugih organizacija čiji članovi sudjeluju u životu lokalne zajednice; vjerske zajednice. Kada je pak riječ o pravnom ustroju samih organizacija civilnoga društva u Hrvatskoj, govorimo o udrugama, zakladama i fondacijama, privatnim ustanovama, sindikatima i udrugama poslodavaca, organizacijskim oblicima vjerskih zajednica, ali i o raznim vrstama neformalnih građanskih inicijativa.⁶

^{4,5,6} Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva, usvojena 12. srpnja 2006. godine na sjednici Vlade Republike Hrvatske.

Organizacije civilnoga društva imaju višestruku ulogu u svakom društvu. Civilno društvo u Hrvatskoj dio je globalnog fenomena koji ima svoju nacionalnu povijest, a istodobno podliježe globalnim utjecajima. Misija organizacija civilnoga društva jest ravnopravno sudjelovati u izgradnji demokratskog, otvorenog, uključivog, bogatog i socijalno pravednog, održivog te ekološki osviještenog društva, biti korektiv vlasti te veza između građana i javnog sektora.⁷

Prema prvoj Studiji europske kvalitete života koju je proveo Eurofond,⁸ ukupno 95% Europljana sudjeluju ili u volonterskim ili u neformalnim organizacijama ili oboje.⁹ U doba kada se sve više građana isključuje iz formalnih političkih procesa i osjeća se udaljenima od europske politike, te organizacije civilnog društva (OCD) nedvojbeno omogućuju da ljudi aktivno oblikuju svoje društvo (Buza-Vidas, 2010, 2).

Europska unija prepoznala je vrijednost OCD-a u svojem obnovljenom Lisabonskom ugovoru u članku 11. Koji glasi (Buza-Vidas, 2010, 23):

1. Institucije će odgovarajućim sredstvima dati građanima i predstavnicima udruga priliku da obznanе i javno razmijene svoja stajališta u svim područjima akta Unije.

2. Institucije će održavati otvoren, transparentan i redovit dijalog s predstavnicima udruga i civilnog društva.

3. Europska komisija provest će široke konzultacije sa zainteresiranim stranama kako bi osigurala da aktivnosti Unije budu koherentne i transparentne.

4. Najmanje milijun građana koji su državljani značajnog broja država članica može poduzeti inicijativu pozivanja Europske komisije, unutar svojih ovlasti, da iznese odgovarajući prijedlog o predmetima za koje građanin smatra da je potreban akt Europske unije u svrhu provedbe ugovora.

Sudionička demokracija smatra se osnovnim demokratskim načelom, a njena svrha jest poticati pojedince na sudjelovanje u javnim raspravama u svim aspektima vezanim uz

⁷ Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2012. do 2016. godine

⁸ eng. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions – hrv. Europska fundacija za poboljšanje životnih i radnih uvjeta

⁹ Europska fundacija za poboljšanje životnih i radnih uvjeta, Prvo europsko istraživanje o kvaliteti života: Sudjelovanje u civilnom društvu, 2006.

njihove živote, civilni je dijalog konkretan alat za jačanje odnosa između donositelja javnih odluka i OCD-a koji je komplementaran „socijalnom dijalogu“ (Buza-Vidas, 2010, 2).

U socijalnoj sferi, OCD-i su formirani radi borbe za socijalnu pravdu, bilo pružanjem usluga za ljude kojima je to potrebno (npr. skloništa za beskućnike ili zalihe hrane) ili organizacijom i usmjeravanjem glasova onih koje se često zaboravljam. Društvo je raznoliko i neki se ljudi čuju uistinu manje nego ostali, među njima (ali ne isključivo) žene, invalidi, homoseksualci, migranti, djeca, mladi i stariji te siromašni. Te skupine obično imaju manje pristupa donositeljima odluka nego lobiji s obilnim sredstvima (Buza-Vidas, 2010, 2).

Sudionička demokracija jest društveni model koji nastoji proširiti sferu sudjelovanja i moć ljudi da odlučuju sami za sebe izvan tradicionalnog kreiranja politike. Njen je osnovni cilj angažirati sve ljude u društvenim procesima i u konačnici promicati društvenu koheziju, solidarnost i socijalnu pravdu, stvarajući bolju kvalitetu života za svakoga (Buza-Vidas, 2010, 20).

Civilni dijalog jest alat sudioničke demokracije. On definira odnos između javnih institucija i organizacija civilnog društva. Njegov je krajnji cilj donijeti odluke koje su bliže općem interesu i koje poboljšavaju donošenje odluka. Kako bi to postigao, civilni dijalog nastoji istaknuti poglede i potrebe organiziranog civilnog društva, posebice glas onih koji su isključeni iz „službene“ političke afere (Buza-Vidas, 2010, 20).

Građani imaju mogućnost glasovanja za svoje političke predstavnike, no imaju i mogućnost oblikovanja svoje sudbine i sudbine svoje djece na izravniji način. Takve doprinose treba prepoznati i promicati, iskorištavajući jedinstvene karakteristike raznolikih OCD-a koji djeluju u Hrvatskoj. Ti se interesi kreću od pokušaja politike izravnog djelovanja do doprinosa dobrobiti građana, njihovim potrebama i načinima na koji mogu surađivati s državnim i lokalnom vlašću. Bez obzira na područje interesa OCD-a, njihov entuzijizam, kao i njihovu skrb, treba prepoznati i odgovoriti na nju. Organizacije za razvoj obično su među prvima koji promiču i podržavaju organizacije civilnog društva. No, osnivanje Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva u Hrvatskoj primjer je nacionalnog odgovora koji s financiranjem rada OCD-a iz državnog proračuna i određenim pravnim odredbama, doprinosi uspostavu povoljne klime za razvoj OCD-a (Buza-Vidas, 2010, 9).

3. Volonterstvo u Hrvatskoj

Volonterstvo se može odrediti kao besplatno obavljanje neke službe; dakle neplaćeno, neprofitno, te prije svega dobrovoljno djelovanje koje ima različite pojavne oblike. Njegovi počeci sežu do 1920. godine, kada su Pierre Ceresole i Hubert Parris u Francuskoj osnovali prvu međunarodnu grupu volontera, obnavljajući selo Esne razoreno u I. svjetskom ratu. Sa sličnim se ciljevima javljaju i volonterska udruženja nakon II. svjetskog rata, a 1948. godine UNESCO osniva Co-ordinating Committee of International Voluntary Service, koji je od tada krovna organizacija svih volonterskih udruga (Vidović prema Galović, 2011). Od tada pa do današnjih dana osnovane su još mnoge udruge i donesen niz različitih dokumenata i preporuka vezanih uz razvijanje i poticanje volonterskog rada. Vrlo važan doprinos istome dali su Ujedinjeni Narodi proglašivši 2001. godinu Međunarodnom godinom volontera, a 2011. godina proglašena je Europskom godinom volontera od strane Vijeća EU (Galović, 2011).

Volonterstvo u Republici Hrvatskoj ima dugu tradiciju, koja se može povezati s konceptom solidarnosti, iako je ono tijekom prijašnjih razdoblja bilo primjenjivano na načine koji su različiti u odnosu na današnje tumačenje volonterstva. Mnoga politička i društvena previranja u regiji, koja su sa sobom donijela niz nestabilnosti u svakodnevnom djelovanju lokalnog stanovništva utjecale su posljedično na visoku razinu ovisnosti o različitim oblicima pomoći, koja se davala/zaprimala kroz humanitarne i volonterske aktivnosti.¹⁰

Najblistavije razdoblje djelovanja civilnog društva bilo je između 1998. i 2000. godine. Za takav je procvat djelimično bila zaslužna uspostava vladina Ureda za nevladine udruge. Danas postoji više od 26.000 registriranih organizacija i udruga građana, mada je moguće da su mnoga od njih neaktivna.¹¹ Štoviše, mnoge imaju nisku stopu članstva, a i njihova je distribucija po Hrvatskoj neravnomjerna. U studiji „Društveni kapital u Hrvatskoj“ navodi se da samo 4% organizacija u Hrvatskoj ima aktivne volontere (Butković prema Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 26). Razne studije utvrdile su da su osnovni problemi koji koče daljnji održivi razvoj civilnog društva u Hrvatskoj nepovezanost i nedostatak

¹⁰ www.vcst.info (26.3.2015.)

¹¹ Indeks održivosti nevladinih udruga 2003. godine

koordinacije unutar sektora, nedostatak specifičnog obrazovanja i iskustva kod aktivista i nedostatak novčanih sredstava (Bežovan prema Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 26).

Republika Hrvatska nema službenih, sustavno prikupljenih podataka o razvoju volonterstva (uključujući broj volontera, pokazatelje o ekonomskoj vrijednosti volonterstva, i dr). Unatoč tome, hrvatske organizacije civilnog društva, s jedne strane, te određene međunarodne donatorske institucije s druge, uložile su individualne napore usmjerene ka razvoju i provedbi istraživačkih projekata na području volonterstva (učestalost volontiranja, vrste volonterskih aktivnosti i stav javnosti prema volonterstvu). Provedena istraživanja ukazuju na činjenicu da volonterstvo primarno ostaje u interesnoj sferi organizacija civilnog društva. Prema rezultatima istraživanja Ćulum navodi da su građani koji su volontirali barem jednom u zadnjih dvanaest mjeseci najčešće organizirali akcije i aktivnosti (39,3%), ili su pružali praktičnu pomoć (31,8%), savjet ili informaciju (27,1%), vodili određenu skupinu ili sudjelovali u određenim oblicima donošenja odluka (20,6%) (Ćulum, 2008, 10).

Prema rezultatima istraživanja Udruge za razvoj civilnog društva SMART provedenih tijekom 2001. i 2006. godine, većina ispitanika je volontirala u okviru aktivnosti koje su provodile organizacije civilnog društva (45,4% u 2006. i 43% u 2001.). Aktivnosti u okviru kojih su ispitanici uglavnom sudjelovali (od 32,3% - 17%) su pripreme događanja te volontiranje u lokalnoj zajednici, školi/vrtiću te crkvi. Značajni odmaci u utvrđenim pokazateljima glede broja ljudi koji su volontirali (od 5% pa sve do 46%) proizlaze iz korištenja različitih definicija volonterstva i korištenja neusporedivih istraživačkih metoda. Većina ljudi koji volontiraju nalaze se u dobnoj skupini od 30 do 60 godina. Značajan je podatak da osobe starije dobi više sudjeluju u volonterskim aktivnostima u odnosu na mlade generacije, dok, s druge strane, nema veće razlike glede rodne pripadnosti osoba koje su volontirale.¹²

Također, volonterski centar Split navodi da trenutno nisu dostupni opći podaci hrvatskih volontera glede razine obrazovanja, statusa na tržištu rada, financijskog statusa i dr. Uzimajući u obzir razinu obrazovanja volontera, visoko obrazovani ispitanici su češće volontirali u svojim lokalnim zajednicama u odnosu na osobe s nižom i srednjom razinom obrazovanja, dok su osobe s nižom razinom obrazovanja sudjelovale u više volonterskih

¹² www.vcst.info (26.3.2015.)

akcija u školama/vrtićima u odnosu na osobe sa srednjom razinom obrazovanja. Učenici srednjih škola i zaposlene osobe su aktivnije sudjelovali u školama/vrtićima u odnosu na studente i umirovljene osobe.

Unatoč spoznaji da još uvijek valja uložiti mnogo napora u unaprjeđenje volonterstva, čini se da u Hrvatskoj počinje osnaživati spoznaja o važnosti volonterstva u procesu razvoja društva. Iako postoje mnogi argumentirani razlozi koji govore o nezadovoljstvu ritmom i kvalitetom željenih promjena, napori se mogu prepoznati kroz djelovanje središnjih i lokalnih vlasti, organizacija civilnog društva, međunarodnih donatorskih agencija, istraživanje volonterstva, nacionalne konferencije o volonterstvu, medijske kampanje za promociju volonterstva i sl. (Ledić, 2007, 9).

Napori naše vlade u promociji volonterstva mogu se prepoznati, primjerice, u osnivanju Nacionalnog odbora za razvoj volonterstva (radno tijelo Savjeta za razvoj civilnog društva pri Uredu Vlade Republike Hrvatske za udruge). Taj je odbor 2003. godine započeo razvoj Nacrta prijedloga Zakona o volonterstvu. Pritom valja napomenuti da je u Nacionalnoj strategiji stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2006. do 2011. godine, usvojenoj u srpnju 2006. godine, usvajanje Zakona o volonterstvu kojim će se jasnije odrediti mogućnosti i odnosi prigodom volontiranja navedeno kao jedan od prioritetnih ciljeva. Zakon o volonterstvu usvojen je 18. svibnja 2007. godine (Ledić, 2007, 9).

Poticaji za unaprjeđivanje volonterstva dolaze i od Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva koja je osnovana zakonom koji je donio hrvatski sabor u listopadu 2003. godine (Ledić, 2007, 9).

U promicanju i razvoju volonterstva posebno je važno spomenuti djelovanje volonterskih centara u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, čiji rad dijelom podupiru i međunarodne donatorske organizacije. Unaprjeđenju volonterstva zasigurno je pridonio Program potpore hrvatskim nevladinim organizacijama (CroNGO) koji je financirala Američka organizacija za međunarodni razvoj (USAID), a provodila ga je američka organizacija Academy for Educational Development (AED) (Ledić, 2007, 9).

3.1. Definicije volonterstva

Riječ volonter (*franc. volontaire*) označava osobu koja besplatno obavlja neku službu. U svijetu su volonterstvo i volontiranje definirani na različite načine, ali u svojoj najširoj definiciji volonterski rad je neplaćeno, nekarijerističko, neprofitno, slobodno izabrano djelovanje koje se javlja u različitim oblicima.

Upravo na tome temelji se i definicija volonterstva koju je prihvatila Republika Hrvatska:

„Volontiranjem se, u smislu ovoga Zakona, smatra dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili za opću dobrobit, a obavljaju ih osobe na način predviđen ovim Zakonom, bez postojanja uvjeta isplate novčane nagrade ili potraživanja druge imovinske koristi za obavljeno volontiranje, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno“.¹³

Europska povelja o volonterstvu, donesena je 1998. godine, definira volonterski rad kao: djelatnost u interesu ljudi, djelatnost koja nije motivirana financijskim interesom, djelatnost koja se odvija na lokalnoj i/ili nacionalnoj razini, djelatnost koja je dragovoljna, djelatnost koja je miroljubiva, djelatnost koja je utemeljena na osobnoj motivaciji i slobodi izbora, djelatnost koja potiče razvoj ljudskih potencijala, djelatnost koja poboljšava kvalitetu življenja na načelima solidarnosti, traganje za predodžbama društva nesigurne budućnosti, poticaj iskorištavanja poduzetničkih prigoda, osnova razvoja partnerskih odnosa između aktera sustava blagostanja, poticaj samoorganiziranja ljudi pri rješavanju problema (Barić, 2008, 216).

Nadalje, prema izvješću Gospodarskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda, volonterstvo je navika srca i građanska vrlina. Riječ je o aktivnosti duboko ukorijenjenoj u ljudskom duhu s dalekosežnim društvenim i kulturološkim učinkom. Slušanje drugih, briga o potrebama drugih i zadovoljavanje tih potreba, dokazuju najveću ljudsku motivaciju. Ljudska bića pomažu jedna drugima iz ljubavi i sućuti. Pa ipak, u svojoj najdubljoj duhovnoj dimenziji i u simboličkom značenju, volonterstvo nije samo nešto što činimo za druge. Na kocki su naše vlastite vrijednosti i naša humanost: mi jesmo ono što dajemo (Ćulum, 2008, 7).

¹³ Zakon o volonterstvu NN 58/07

Prema Europskom manifestu o volontiranju, volontiranje je aktivnost koja se poduzima slobodnom voljom pojedinca te osobnim izborom i motivacijom; bez želje za financijskom dobiti; u organiziranom okruženju (unutar nevladinih udruga, volonterskih centara, manje ili više organiziranih neformalnih skupina); u želji da se pomogne drugim osobama i društvu u cjelini, pridonoseći zajedničkim vrijednostima, bez osobnih interesa (Ćulum, 2008, 7).

Begović spominje tri razine volontiranja i volonterskog rada. Najprije, navodi da je specifičnost volontiranja u tome što ono nije uvjetovano vanjskim faktorima kao što su primanje plaće, stjecanje prestiža ili društvenog statusa ili primanje nagrada za rad, nego unutarnjim motivima i razlozima. Odgovornost se pri volontiranju prihvaća na drugačiji način od onog u plaćenim poslovima jer volonter/ka radi posao koji izabere u skladu sa svojim afinitetima te se na volontiranje odlučuje svojevolarno, bez prisile, bez autoriteta i to ne čini iz potrebe za osiguravanjem vlastite egzistencije. Volontiranje se najčešće odvija u okviru projekata organizacija civilnog društva koje imaju specifične strukture komunikacijskih kanala i sistema odlučivanja – to su sistemi koji podupiru timski rad, ali i omogućavaju individualni razvoj. Upravo zbog činjenice da se volontiranje temelji na slobodi izbora te da mu je osnovna pretpostavka slobodna volja, ono je, između ostalog, i vrlo osobna stvar (Begović, 2006).

Tri su razine na kojima se očituju rezultati i posljedice volonterskog rada (Begović, 2006):

1. razina: osobni razvoj

Volontiranje omogućava učenje novih vještina, otkrivanje i razvijanje vlastitih postojećih potencijala, razvoj samokontrole, učenje svojevolarnog prihvaćanja odgovornosti, učenje toleranciji u timskom radu, otkrivanje unutarnje motivacije, stjecanje zadovoljstva samim radom, a ne nagradom, postizanje osjećaja korisnosti i potrebnosti, razvijanje vlastitih vrijednosti, stjecanje iskustva učenja te radnog iskustva. Iskustvo volontiranja ostavlja snažan utisak na osobe koje volontiraju i mijenja ih u smjeru prihvaćanja sebe i drugih.

2. razina: rješavanje konkretnih problema

Na drugoj razini rezultati se volontiranja očituju u rješavanju konkretnih društvenih problema kroz lokalne ili globalne volonterske akcije. To može biti pružanje pomoći u područjima pogođenima prirodnim katastrofama, izgradnja ratom uništenih područja, obnova i uređenje javnih prostora, rad na očuvanju prirodne, kulturne i povijesne baštine, pomoć u organizaciji

kulturnih događaja i manifestacija, akcije čišćenja i rad na zaštiti okoliša, društveni rad s marginaliziranim skupinama, rad s djecom i osobama s posebnim potrebama, rad na promicanju ljudskih prava, pružanje pomoći starijim i nemoćnim osobama, siromašnima, invalidima, pružanje pomoći u školama, vrtićima, bolnicama te drugim zdravstvenim i socijalnim ustanovama. Krajnji je cilj i svrha svake volonterske akcije doprinijeti općoj dobrobiti zajednice u kojoj se ta aktivnost odvija i napraviti vidljive i konkretne pozitivne pomake.

3. razina: društveni razvoj

Zbog samog koncepta volontiranja, kao djelatnosti koju ljudi obavljaju svojevolarno i bez prisile, na široj društvenoj razini ono doprinosi razvoju samoinicijativnosti ljudi, utječe na razvijanje pozitivnog udruživanja (potpomognuto idealističkim stavom – sve se može kad se hoće) te na taj način doprinosi općoj (uvjetno rečeno) demokratizaciji društva i osnažuje civilno društvo. Volonterske aktivnosti i djelatnosti unutar civilnog društva vrlo često nude nova rješenja za razvoj zajednice i mogu pridonijeti smanjenju nezaposlenosti s jedne strane, a s druge strane njeguju građanski aktivizam i odgovornost.

Postoje različita tumačenja i razumijevanja volontiranja koja su usko vezana uz tradiciju, kulturološke prilike te društveni kontekst u kojem se određena država nalazi. Prema tradicionalnom razumijevanju volontiranja (nesebična pomoć drugima), Govaart i suradnici daju određenje suvremenog razumijevanja volontiranja kroz tri forme – uzajamna podrška, davanje usluga i aktivno uključivanje u društvo (Govaart prema Žižak, 2004). U tradicijskim se društvima uzajamna podrška temelji na prirodnoj težnji ljudi da prežive ili da žive bolje, a odvija se unutar kruga bliskih osoba. Volontiranje u obliku davanja usluga uglavnom je vezano za organizirane, često institucijske kontekste. Ovakvim oblikom volontiranja pruža se pomoć (primjerice, u bolnicama, domovima za djecu, stare i nemoćne, i sl.) (Ćulum, 2008, 7).

Bez obzira na različita vremena i uvjete razvoja volonterstvo održava kontinuitet svog cilja: neprofitnog rada usmjerenog na dobrobit zajednice ili pak cjelokupnog društva, koji, shodno tome, može podrazumijevati djelovanje na lokalnoj, regionalnoj ili globalnoj razini. Tako ga Begović definira kao „neprofitnu i neplaćenu aktivnost kojom pojedinci doprinose dobrobiti zajednice ili cijelog društva, a koje se javlja u različitim oblicima te uključuje lokalne i općenarodne volonterske pothvate“ (Begović prema Galović, 2011). Javlja se, prije svega, kao rezultat slobodnog izbora i na taj način promiče odgojnu vrijednost rada, jer, ne

odstupajući nimalo od značenja samog pojma, ono se protivi bilo kakvom iskorištavanju volontera kao besplatne radne snage i na taj način u središte stavlja pojedinčevu osobnu volju i motivaciju (Galović, 2011).

3.2. Vrste i kategorije volonterskog rada

Volonterski rad možemo podijeliti u nekoliko podskupina s obzirom na vrstu posla i ciljano polje rada, dob/uzrast volontera/ki, područje djelovanja, vrijeme trajanja te način na koji je organiziran (Mikac i Jurić prema Begović, 2006).

Najšira je podjela definitivno ona s obzirom na polje rada i vrstu posla. Ciljana područja volonterskog rada obuhvaćaju one aktivnosti koje doprinose općoj dobrobiti i koje su korisne za ljudsku zajednicu u cjelini, a to su briga za druge ljude (starije, nemoćne, djecu, invalide, zlostavljane, osobe s posebnim potrebama, siromašne, društveno marginalizirane), humanitarni rad (pružanje pomoći područjima pogođenim prirodnim katastrofama ili ratom, obnova i uređenje javnih prostora ili prostora od opće koristi – škole, dječji domovi etc.), socijalni rad (pružanje pomoći u bolnicama, zdravstvenim i socijalnim ustanovama, borba protiv kršenja ljudskih prava), rad u zaštiti okoliša (sudjelovanje u akcijama čišćenja ili uređenja okoliša, provođenje kampanja za podizanje ekološke svijesti, očuvanje prirodnih dobara), kulturni rad (pružanje pomoći u organizaciji kulturnih događaja i manifestacija, očuvanje kulturne i povijesne baštine, umjetnički humanitarni rad) i drugo.

Aktivnosti u ovim poljima rada su raznolike i mogu obuhvaćati manje više sve vrste poslova koje volonteri/ke mogu obavljati – od administrativnih poslova i pružanja pomoći u radu organizacije, preko rada na terenu, direktnog rada s korisnicima/ama sve do samostalnog (pro)vođenja projekata i programa.

Važno je također naglasiti da za volontiranje u većini slučajeva nije potreban poseban stupanj obrazovanja i u slučajevima kad volonteri/ke nisu dovoljno educirani/e za rad koji obavljaju, prije početka rada im se pruža potrebna edukacija, a tijekom rada imaju stručnu osobu koja vodi projekt, nadgleda njihov rad, usmjerava ih i pruža podršku. S druge pak strane, volonteri/ke sami/e najčešće biraju one poslove i aktivnosti za koje su dovoljno educirani/e da ih mogu samostalno obavljati.

U posljednje je vrijeme sve više izražen i trend volontiranja poslovnog sektora – volontiranje stručnjaka/inja. Stručnjaci/kinje najviše pomažu u poslovima kao što su

promidžba i marketing organizacija civilnog društva, izrada poslovnih planova, edukacija ili savjetovanje, donacije ili pomoć u naturi, što naravno ne isključuje i bilo kakvu drugačiju vrstu angažiranosti stručnjaka/inja u volonterskim projektima.

Druga podjela volonterskih aktivnosti odnosi se na dob volontera/ki. Kao što znamo, svatko može postati volonter/ka neovisno o uzrastu, pa postoje djeca volonteri/ke, mladi, odrasle osobe i stariji volonteri/ke – umirovljenici/e. Važno je uvijek prilagoditi volonterske programe dobi volontera/ki, pa se aktivnosti koje obavljaju mladi ili djeca vrlo često razlikuju od aktivnosti koje obavljaju npr. umirovljenici/e. Također, moguće je u neki volonterski program uključiti i čitavu obitelj (npr. obiteljski volonterski kampovi).

S obzirom na zemljopisnu rasprostranjenost aktivnosti – područje djelovanja, volontiranje može biti lokalno, nacionalno i međunarodno. Lokalno se volontiranje odvija u susjedstvu, općini ili gradu u kojem osoba živi i na toj su razini rezultati najvidljiviji jer osoba koja volontira poznaje područje rada i okruženje te je u načelu više motivirana za rad. Naime, svaki pozitivan pomak i promjena direktno djeluje na njezino životno okruženje. Na nacionalnom nivou volonteri/ke iz cijele zemlje rade zajedno na rješavanju sličnih ili zajedničkih problema. To može biti provođenje zajedničkih kampanja, organiziranje aktivnosti (npr. radnih kampova) u kojima sudjeluju volonteri iz cijele zemlje ili razmjena informacija, zajedničke edukacije volontera itd. Volontiranje na međunarodnom nivou realizira se kroz međunarodne dugoročne i kratkoročne razmjene volontera/ki, a osim konkretne aktivnosti koja se u okviru takvog projekta obavlja, jednaku važnost imaju razmjena iskustava i znanja, razvijanje interkulturalnog razumijevanja i prihvaćanje različitosti među volonterima/kama.

Ovisno o trajanju aktivnosti postoje dva osnovna tipa volontiranja: kratkoročno i dugoročno. Dugoročni volonteri/ke su angažirani/e na nekom projektu duži period (3, 6, 9 mjeseci ili duže) ili na tjednoj/mjesečnoj bazi volontiraju u nekoj instituciji ili organizaciji. Kratkoročni volonteri/ke se angažiraju kraći period (2 tjedna – 2 mjeseca) ili samo za vrijeme trajanja događaja na kojem volontiraju.

Ovisno o tome kako je volontiranje organizirano, možemo razlikovati formalno i neformalno volontiranje. Neformalno je volontiranje svaka vrsta dobrovoljne pomoći drugoj osobi koja se ne odvija unutar organizacije ili institucije, nego je povremena i spontana, npr. pomaganje prijateljima ili rođacima. Formalno je volontiranje organizirano u okviru

organizacija civilnog društva ili institucija, te ima određenu strukturu, ciljeve, vrijeme trajanja, vrste aktivnosti te očekivane rezultate.

Sve druge vrste volontiranja, kao što su odrađivanje neplaćenog pripravničkog staža, rad na stipendijskim projektima, civilno služenje vojnog roka, odrađivanje zatvorske kazne kroz društveno koristan rad ili pak volontiranje u profitnom sektoru ne smatraju se volontiranjem u ovom smislu te riječi (Begović, 2006).

Volontiranjem se smatraju samo one aktivnosti i djelatnosti koje se obavljaju isključivo slobodnom voljom i slobodnim izborom, kojima je krajnji cilj dobrobit zajednice te, ono što je najvažnije, aktivnost u kojoj se volonter/ka ne iskorištava kao besplatna radna snaga za stjecanje profita. Nažalost, vrlo su česte situacije da se pod izlikom volontiranja ljudi iskorištavaju, a takvu bi praksu trebalo spriječiti zakonskom regulativom. Ne smijemo zaboraviti činjenicu da volonterski rad treba doprinositi društvu, biti od koristi ljudskoj zajednici i potpomagati opću dobrobit, a ne korist pojedinca. Rad na onome što je od opće koristi glavna je i najbitnija karakteristika volontiranja (Begović, 2006).

3.3. Pravna regulativa

Prilikom pristupanja svakoj zakonskoj regulaciji volontiranja, potrebno je da lokalne i državne vlasti te nevladine organizacije temeljito analiziraju sve društvene, gospodarske i kulturološke uvjete sredine u kojoj djeluju. Valja obratiti pozornost i na činjenicu da postoje različiti pojavni oblici volonterstva, koji djeluju u različitim uvjetima (formalni, neformalni, ad hoc); stoga problemu treba pristupiti oprezno, kako ne bi došlo do pretjeranog zakonskog uređivanja koje bi „obeshrabilo spontane inicijative, preopteretilo male udruge i okrnjilo volonterski duh“ (Hadži-Miceva prema Galović, 2011).

I prije nego što su doneseni posebni zakoni o volontiranju, mnogi postojeći bitno su utjecali na njegovo djelovanje u praksi, kao što su propisi o zapošljavanju, radu, obveznim odnosima ili porezima. Na temelju međunarodnih dokumenata i preporuka mnoge su zemlje pristupile pravnoj regulaciji volonterstva, prije svega da bi se zakonski definirao sam pojam kako bi se razlikovao od drugih pravno uređenih odnosa, te pružila zaštita volonterima (Galović, 2011).

Osnovni ciljevi novih zakona bili su pojašnjenje činjenice da se volonterske usluge obavljaju bez naknade, davanje volonterima pravo na primanje nadoknade troškova i njihova zaštita od oporezivanja, navođenje njihovih prava i dužnosti, pružanje zaštite tijekom obavljanja volonterskih radova, uvođenje pravila za zaštitu trećih strana od štete nastale zbog volonterskog rada te, konačno, promicanje volonterstva u društvu (Hadži-Miceva prema Galović, 2011).

Hrvatski izraz „udruga“ sinonim je izrazu dobrovoljne organizacije, te je zakonski precizno određen. Za dobrovoljne organizacije često se upotrebljava i pojam „neprofitni sektor“ ili „neprofitne organizacije“, jer je riječ o organizacijama koje ne raspoređuju profit, što ih znatno razlikuje od profitnog sektora (Baloban, 2005, 21).

Udruge su najbrojnije organizacije civilnoga društva u Hrvatskoj. Pojam udruge uređen je člankom 2. stavkom 1. Zakona o udrugama:

„Udruga u smislu ovoga Zakona je svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba, koje se radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, te ekološka, humanitarna, informacijska, kulturna, nacionalna, pronatalitetna, prosvjetna, socijalna, strukovna, športska, tehnička, zdravstvena,

znanstvena ili druga uvjerenja i ciljeve, a bez namjere stjecanja dobiti, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja.“¹⁴

Udrugu mogu osnovati najmanje tri osnivača, a osnivači mogu biti fizičke i/ili pravne osobe (domaće i strane). Usto, udruge mogu djelovati i neformalno, bez registracije i pravne osobnosti, pri čemu se odnosi osnivača uređuju primjenom obvezno pravnog instituta ortaštva. Danas su u Hrvatskoj mnoge udruge postale važan čimbenik društvenoga života. Spektar pitanja kojima se bave je širok, pa tako postoje udruge čije je težište aktivnosti zagovaranje i pokretanje javnih kampanja o pitanjima od interesa za širu javnost (jednakost spolova, zaštita potrošača, ljudska prava, itd.); koje pružaju određene usluge (npr. u području socijalne skrbi i zdravstva); zadovoljavaju samo potrebe svojih članova (strukovne udruge) i dr. Udruge poput Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek (izgradnja društva temeljenoga na kulturi mira), B.a.b.e.-a (lobistička, feministička udruga), Udruge MI (psihosocijalni rad), SOS-a Dječjeg sela Hrvatske (zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi), GONG-a (kontrola izbora i edukacija građana na tom području) i mnogih drugih, razvile su se u društvenom životu Hrvatske i postale značajan katalizator razvoja civilnoga društva (Bežovan i Ivanović, 2003, 17).

Nekoliko tijela/institucija čine veoma važne elemente infrastrukture za razvoj volonterstva:¹⁵

Regionalni volonteri centri - Četiri regionalna volonteri centra redovno djeluju na razvoju volonterstva u Republici Hrvatskoj. Volonteri centri su registrirani kao neprofitne/nevladine organizacije u okviru Zakona o udrugama. Osnovni cilj ovih centara je promicanje i razvoj volonteri aktivnosti na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

Mreža volonteri centara – ovu neformalnu mrežu trenutno čine četiri regionalna volonteri centra. Mreža je osnovana s ciljem promocije volonterstva, povećanja vidljivosti volonteri aktivnosti i razvoja volonteri infrastrukture. Rad mreže je prepoznat od svih ključnih dionika u Hrvatskoj.

¹⁴ Zakon o udrugama NN 74/14

¹⁵ do kraja poglavlja - www.vcst.info

Nacionalni odbor za razvoj volonterstva - Nacionalni odbor za razvoj volonterstva je tijelo Vlade RH čije aktivnosti su usmjerene ka promidžbi i razvoju volonterstva kao i izradi Etičkog kodeksa volonterstva.

Važni dionici za razvoj volonterstva na nacionalnoj razini:

- Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva
- Ured za udruge Vlade RH
- Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Također, izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu 2013. Godine, pokriveno je važno područje koje nije bilo definirano dosadašnjim zakonskim odredbama, a odnosi se na priznavanje i vrednovanje volonterskog rada, posebno mladih, kako bi se priznale i vrednovale kompetencije stečene volontiranjem. Poseban izazov za zakonodavca bio je osiguranje instrumenata vrednovanja volontiranja i priznavanja kompetencija, vještina i iskustva stečenih volontiranjem koje će se moći primijeniti u daljnjem obrazovanju i zapošljavanju kroz Potvrdu o kompetencijama stečenim kroz volontiranje za dugotrajne oblike volontiranja, a na zahtjev volontera. Važnost uvođenja Potvrde o kompetencijama stečenim kroz volontiranje posebno se odnosi na mlade koji su u izrazito nepovoljnom položaju na tržištu rada.¹⁶

¹⁶ Narodne novine 58/07, 22/13

4. Metodološki i empirijski aspekti istraživanja

4.1. Predmet i ciljevi istraživanja

Kako bismo što vjernije prikazali i elaborirali rezultate ovog istraživanja potrebno ga je najprije definirati i odrediti metodološke okvire. Ovaj diplomski rad pod nazivom „Volonterstvo u funkciji demokratizacije društva“ predmetom istraživanja obuhvaća grad Split, odnosno volontere koji djeluju na tom području, a žele se, između ostalog, utvrditi društvene i individualne koristi takve vrste ljudske djelatnosti, te kako one kao takve utječu na rad i razvoj volontera, ali i šireg društva u Splitu.

Kako se volonterski rad može podijeliti u nekoliko podskupina s obzirom na vrstu posla i ciljano polje rada, dob/uzrast volontera/ki, područje djelovanja, vrijeme trajanja te način na koji je organiziran (Mikac i Jurić prema Begović, 2006), korisno je smjestiti ovaj istraživački rad u određene okvire. Istraživana vrsta volonterskog rada obuhvaćala je one aktivnosti koje doprinose općoj dobrobiti i koje su korisne za ljudsku zajednicu u cjelini, pritom se misli na brigu za druge ljude, humanitarni rad, brigu za okoliš i sl. Nadalje, ciljana skupina ispitanika mogla se baviti svim vrstama poslova – administrativni poslovi, direktni rad na terenu i drugi poslovi. Dobna granica ispitanika nije ograničavana, odnosno nastojali smo ispitati volontere svih uzrasta. Govoreći o zemljopisnoj rasprostranjenosti, ispitivali smo lokalno volontiranje, u ovom slučaju volontere na području grada Splita. Još jedna vrsta volonterstva, kratkoročno ili dugoročno, nije se ispitivalo u ovom radu, jer su se tražila opća mišljenja volontera, a ne ona određena vremenskim vijekom njihova rada, pa se ova karakteristika nije pokazala važnom za ispitivanje. U ovom radu misli se na formalno volonterstvo, odnosno ono koje je organizirano u okviru organizacija civilnog društva ili institucija. U ovom smislu riječi volontiranjem se smatraju samo one aktivnosti i djelatnosti koje se obavljaju isključivo slobodnom voljom i slobodnim izborom, kojima je krajnji cilj dobrobit zajednice.

Ovaj rad podijeljen je na dva dijela, teorijski i metodološki, pa tako svaki dio rada ima određene ciljeve za koje vjerujemo da zajedno mogu razjasniti neke forme i sadržaje demokratiziranja društva koje potencijalno proizlaze iz volonterstva. U teorijskom dijelu nastojali smo definirati volonterstvo kroz različite kontekste i ispitati pravnu regulativu. Dok smo u metodološkom dijelu pažnju usmjerili na osobne stavove naših ispitanika koji se tiču

razvoja volonterstva kao i njihovih individualnih iskustava bavljenja volonterstvom. Ovim načinom rada smatramo da se zaokružuje cjelina ovog rada i dotiče srž samog istraživanja, a ta je da se dobije cjelokupna slika stanja volonterstva, s jedne strane imajući na umu pravna ograničenja, a s druge strane interes i angažman volontera. Takav prikaz volonterstva može poslužiti kao svojevrsan doprinos u tom području djelatnosti koji ukazuje na nedostatke i otvara prostor za nova saznanja u području širenja mogućnosti rada i napretka volonterskih udruga. Svrha svih korištenih varijabli je da služe u ostvarivanju svih navedenih ciljeva ali i da se postigne ključni cilj ovog rada, odnosno da se ustanovi koju funkciju ima volonterstvo u procesu demokratizacije društva.

Istraživačka metoda koja je primijenjena u ovom istraživanju je intervju, a nastojala su se prikupiti saznanja, mišljenja, stavovi i motivi ispitanika. Terenska faza istraživanja realizirana je u kolovozu 2015. godine. Uzorak ispitanika je 108 nasumično izabranih volontera, te volontera Udruge Mi. Iako su pitanja bila standardizirana ohrabivali smo proširivanje odgovora i prepričavanje vlastitih iskustava. Također, prethodno su pripremljeni protokoli u koje su se bilježili empirijski podaci, odnosno odgovori ispitanika.

Različite varijable omogućile su prikupljanje empirijskih podataka, a operirale su na različitim metodološkim razinama. U ovom istraživanju intervju se postavio kao prikladna metoda istraživanja s obzirom na to da je cilj utvrditi stavove ispitanika kroz određene tvrdnje s kojima su ispitanici odgovarali sa slažem se, djelimično se slažem, ne slažem se ili ne znam, ali i općenita iskustva stečena volontiranjem. Dakle, Likertovom skalom procjene ispitanici su se izjašnjavali po pitanjima koncepata volonterstva, razvoju volonterstva u Hrvatskoj te iskustvima vlastitog volontiranja.

4.1.1. Operacionalna shema upotrijebljene skale u korištenom upitniku

Skaliranje odnosa prema koristima volonterstva	VARIJABLE	metodološke razine	item-i u skali	sadržaj itema-a
	koristi volonterstva	individualna/ kolektivna	1-6, 24	razlozi i motivi angažmana, prednost pri zaposlenju, karakteristike volontera, stjecanje vještina
Skaliranje stavova o utjecaju volonterstva u Republici Hrvatskoj	funkcija demokratizacije	kolektivna	7, 8, 9, 11, 12, 17, 18, 25	stav RH prema volonterstvu, angažman RH, prednosti razvoja volonterstva, volonterstvom do demokratizacije, promicanje volonterstva
Skaliranje osobnih procjena ispitanika o njihovoj ulozi u društvu	ljudski kapital	individualna	9, 15, 16, 21, 23	volonterstvo u obrazovnom sustavu, pomoć pri zaposlenju, konflikti, prednosti bavljenja volonterstvom

4.2. Strukturalne odrednice ispitanika

Od četiri ponuđene dobne skupine najviše ispitanika spada u dobnu skupinu 21-35 godina (82,2%), potom slijede ispitanici dobne skupine 35-50 godina (9,3%), zatim u skupini do 20 godina odgovara 8,5%, a u dobnoj skupini 50 godina i više nema ni jednog ispitanika (vidi Tablicu 1 u poglavlju 9.3.).

Nadalje, rezultati pokazuju da su najvećim dijelom ispitanici ženske osobe koje čine 93,2% od ukupnih ispitanika, ostatak čine muškarci (6,8%) (vidi Tablicu 2 u poglavlju 9.3.).

Ispitivanjem radnog statusa došlo se do zaključka da većinu ispitanih volontera čine studenti/ce (51,7%) i zaposleni (36,4%). Nezaposlenih čini 6,8% ispitanika, srednjoškolaca/ki 5,1%, dok na umirovljenike/ce uopće nismo naišli provodeći ovo istraživanje (vidi Tablicu 3 u poglavlju 9.3.).

5. Volonterstvom prema demokratizaciji društva

Demokracija (*demos* = narod; *kratein* = vladati) izvorno i doslovno znači “vladavina naroda”. Predstavlja oblik društvenog uređenja u kojem vlast proizlazi iz naroda, tako da je narod vrhovni nositelj vlasti. To je oblik vladavine u kojem svi građani imaju jednako pravo da sudjeluju u donošenju odluka koje se tiču njihovih života (individualnog života i zajedničkog života), pa možemo reći da se radi o vladavini većine u korist većine.

Vezuje se i za niz institucija i označava poželjan oblik organiziranja društvenih i političkih odnosa među članovima društva. U svojoj osnovi demokracija je način donošenja kolektivnih odluka, odnosno oblik vladavine preko koje građani ostvaruju nadzor nad političkom vlašću i koji djeluje u njihovom interesu.

Stvaranje okruženja poticajnog za razvoj civilnog društva jedna je od pretpostavki i mjerila demokracije i stabilnosti političkoga sustava svake zemlje. Koncept zajedništva i suradnje državne vlasti s civilnim društvom u stvaranju, provedbi i nadzoru politika koje su od neposredna interesa za opće dobro među temeljnim je obilježjima suvremene države koja služi svojim građanima. Republika Hrvatska među prvim je državama srednje i jugoistočne Europe sustavno pristupila stvaranju pravnog i institucionalnog sustava za potporu i razvoj civilnoga društva. Početak rada na sustavnom stvaranju pravnog i institucionalnog okvira u Republici Hrvatskoj potječe s kraja devedesetih godina 20. stoljeća kada sve više jača svijest o važnosti razvitka civilnoga društva kao važnog čimbenika pluralizma i razvoja demokracije u Hrvatskoj. Od tada do danas postalo je jasno da razvoj demokracije nije samo pitanje političkih stranaka, izbornih zakona, vlasništva kapitala, dionica i burzi, već i stvaranja snažnoga civilnoga društva – građana organiziranih i aktivnih u rješavanju širokog spektra posebnih i skupnih interesa.¹⁷

Jedno od najvažnijih nastojanja ovoga rada bilo je ispitati volontere o utjecaju volonterstva na razvoj demokracije, potaknuti vlastitim iskustvom kroz volonterski rad. Kako se spominje da se sustav za potporu i razvoj civilnog društva u Republici Hrvatskoj stvara od 20.st., valjalo je ispitati kako ispitanici danas vide uključenost države u razvoj volonterstva i vide li u tome poticaj demokraciji. U našem istraživanju čak 76,3% ispitanika slaže se s

¹⁷ Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2012. do 2016. godine (str. 4)

tvrdnjom da RH ne prepoznaje da ulaganjem u volonterstvo osigurava put ka demokratizaciji. S tim se također 12,7% ispitanika djelimično slaže, dok se 3,4% ispitanika ne slaže, a 7,6% ih ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.7 u poglavlju 9.3.). Na takvo mišljenje nadovezuju se slaganjem (62,7%) i djelomičnim slaganjem (33,1%) s tvrdnjom da Republika Hrvatska nedovoljno financira volonterske programe. Ispitanika koji se ne slažu nema, a onih koji ne znaju čini 4,2% ispitanih (vidi Tablicu 5.11 u poglavlju 9.3.). Pokazalo se da su volonteri iskustvom stekli dojam da država ne uočava učinak volonterstva na razvoj demokracije.

Kroz Putnamova teorijska objašnjenja detaljno ćemo razjasniti kako udruženja ali i volonterstvo omogućuju razvoj demokracije.

Građanska udruženja pridonose učinkovitosti i stabilnosti demokratske vladavine, tvrdi se, i zbog svojih „unutarnjih“ učinaka na pojedinačne pripadnike kao i zbog „izvanjskih“ učinaka na širu zajednicu (Putnam, 2003, 98).

Iznutra, udruženja usađuju u svoje članove navike suradnje, solidarnosti i brige za javna pitanja. Tocqueville je primijetio da se „osjećaji i ideje obnavljaju, srce povećava i razumijevanje razvija samo uzajamnim djelovanjem ljudi jednih na druge“ (Tocqueville prema Putnam, 2003, 98). To mišljenje potvrđuju rezultati ankete provedene na građanima pet zemalja, u Civilnoj kulturi, koji pokazuju veću političku svijest, društveno povjerenje, političku participaciju i „subjektivnu građansku kompetenciju“ među članovima udruženja (Almond i Verba prema Putnam, 2003, 98). Participacija u civilnim organizacijama usađuje vještine suradnje kao i osjećaj zajedničke odgovornosti za kolektivna nastojanja. Nadalje, kad pojedinci pripadaju različitim skupinama s raznolikim ciljevima i članovima, njihovi će stavovi biti usmjereniji kao rezultat skupne interakcije i pritiska iz više skupina (Lijphard prema Putnam, 2003, 98). Ti učinci ne iziskuju da krajnja svrha udruženja bude politička. Sudjelovanje u zboru ili klubu ljubitelja ptica može učiti samodisciplini i poštovanju radosti uspješne suradnje.

Izvanjski, ono što su politolozi dvadesetog stoljeća nazivali „artikulacijom interesa“ i „agregacijom interesa“ pojačala je gusta mreža sekundarnih udruženja. Tocquevillovim riječima: „kad je neko mišljenje predstavljeno udruženjem, ono mora poprimiti jasniji i precizniji oblik. Ono broji svoje pristaše i uključuje ih u svoju stvar; ti se pristaše međusobno upoznaju i brojevi povećavaju gorljivost. Udruženje ujedinjuje energije različitih umova i

snažno ih usmjeruje prema nekom jasno naznačenom cilju“ (Tocqueville prema Putnam, 2003, 98).

Prema toj tezi, gusta mreža sekundarnih udruženja i utjelovljuje i pridonosi djelotvornoj društvenoj suradnji. I stoga, udruženja ravnopravnih istomišljenika u civilnoj zajednici pridonose djelotvornom demokratskom vladanju (Putnam, 2003, 98).

Potvrđujući Putnamovo teoretiziranje ispitanici volonteri u našem istraživanju se većinski slažu da volonterske aktivnosti i programi jačaju civilno društvo (91,5%), djelimično se s tim slaže 5,1% ispitanika, 3,4% se ne slaže s tom tvrdnjom, dok ispitanika koji su odgovorili da ne znaju, nema (vidi Tablicu 5.25 u poglavlju 9.3.). Svjesni zajedničke odgovornosti i osjećaja pripadnosti nešto više od polovine ispitanika se slaže da volonterske udruge pridonose učinkovitosti i stabilnosti demokratske vladavine (57,6%), dok se 33,1% ispitanih volontera djelimično slaže s tim. Manjina ispitanika čini skupinu koja se ne slaže (0,8%) i koji ne mogu procijeniti (8,5%) (vidi Tablicu 5.17 u poglavlju 9.3.).

Norme i vrijednosti civilne zajednice utjelovljene su – i ojačane – osebnim društvenim strukturama i praksama. Ovdje je najvažniji teoretičar društva i dalje Alexis de Tocqueville. Razmatrajući društvene uvjete koji su održali „demokraciju u Americi“, Tocqueville je veliku važnost pripisao sklonosti Amerike da stvara građanske i političke organizacije: „Amerikanci svih dobi, iz svih slojeva života i u svim položajima vječno stvaraju udruženja. Ne sudjeluju svi samo u komercijalnim i industrijskim udruženjima, nego i u tisućama drugih – vjerskim, moralnim, ozbiljnim, krhkim, vrlo općenitim i vrlo uskim, neizmjerljivo velikim i posve malenim. Stoga je sada najdemokratskija zemlja u svijetu ona u kojoj su ljudi u naše doba do najvećeg savršenstva razvili umijeće zajedničkog ostvarivanja predmeta zajedničkih želja i tu novu tehniku primijenili na najveći broj svrha“ (Tocqueville prema Putnam, 2003, 97).

Pozitivan stav ispitanika, u našem istraživanju, prema potencijalnim volonterskim razvojnim faktorima, a koji bi bili u službi demokratizacije društva, svakako je ohrabrujuć ali ne smije se olako shvatiti jer se može lako promijeniti. Volonteri predstavljaju aktere društva i jako je bitno da ih se potiče na ovaj ili onaj način. Međutim, bez angažmana države i promoviranjem volonterstva malo je toga što volonteri, iako voljni pomoći kako individui tako i društvu u cjelini, mogu učiniti. Amerika je prepoznala da je poticaj države iznimno važan, pa smo ispitali što ispitanici misle kako Republika Hrvatska promatra volonterstvo.

Tek se petina ispitanika našeg provedenog istraživanja slaže da Republika Hrvatska radi na promicanju i razvoju volonterstva, a 39,8% se djelimično slažu s tim. Ipak 31,4% ispitanika izražava neslaganje, a 8,5% ispitanika ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.8 u poglavlju 9.3.). Ovakva distribucija rezultata može se objasniti i individualnim nadopunama i objašnjenjima vezanih za ovu temu. Određeni ispitanici koji su izrazili djelimično slaganje primjećuju da država pokazuje pomake u promicanju i razvoju volonterstva, ali nedovoljno brzo da bi se ta promjena osjetila u društvu. Također, jedna ispitanica govori: „Mislim da se kod nas jako malo radi na tome da se društvu promovira volonterstvo i da im se približi što je to i zašto je dobro volontirati. Isto tako naša država malo tome predaje na važnosti. Također, vani je to puno izražajnije financijski i svi su upućeni u volonterstvo, a također im je to veliki plus u zapošljavanju“. Nadalje, ispitanici izražavaju visoko slaganje (40,7%) i visoko djelimično slaganje (45,8%) s tvrdnjom da razvoj volonterstva koči država koja ne prepoznaje njegovu važnost i ne donosi poticajne mjere za unaprjeđivanje volonterstva. 5,9% ispitanika se misli tako, a 7,6% ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.18 u poglavlju 9.3.).

Unatoč stečenom dojmu volontera da država nije posebno involvirana u razvoj volonterstva oni ipak smatraju da razvojem volonterstva može doći do demokratizacije društva, točnije, ispitanici takvog mišljenja čine 72% ispitanih. 20,3% ispitanika se djelimično slaže s time, 3,4% se ne slaže dok 4,2% ne može procijeniti (vidi Tablicu 5.12 u poglavlju 9.3.).

Prethodno prikazane rezultate istraživanja možemo upotpuniti ako pridodamo neka prijašnja demokratska saznanja u Republici Hrvatskoj, i time kreirati sveukupnu sliku stanja volonterstva. Posebno su zanimljiva razmatranja prof. dr. sc. Vlaste Ilišin koja se posebno bavi dobnom skupinom mladih, a koja je ujedno najzastupljenija u ovom istraživačkom radu.

Ilišin u istraživačkom izvještaju pod nazivom „Potrebe, problemi i potencijal mladih u Hrvatskoj“ govori o (ne)zadovoljstvu stanjem demokracije u Hrvatskoj. Nezadovoljnih je 58%, zadovoljnih 40%, a tek 2% neodlučnih. Zašto su mladi nezadovoljni demokracijom u Hrvatskoj, može se tek pretpostaviti. Oni, unatoč slaboj zainteresiranosti za politiku, ne mogu pobjeći od uloge barem usputnog promatrača društvenih i političkih zbivanja, a ono što vide i čuju očito u njima izaziva nezadovoljstvo. Ostaje otvoreno pitanje kako oni zamišljaju demokraciju i koliko su spremni promatrati je kao ring međusobno suprotstavljenih interesa u kojemu se akteri moraju boriti po strogo utvrđenim pravilima, ali ne moraju zastupati iste

stavove i interese. Ranija su istraživanja u Hrvatskoj već pokazala da su i građani i mladi uglavnom skloni harmoničnom viđenju politike pri čemu pokazuju osrednje razumijevanje sukoba i demokratskih pravila, a jedan od rezultata toga može biti razočaranje stvarnim demokratskim procesima i odnosima (Ilišin, 2015, 115).

Prikupljeni rezultati pružaju svojevrsan pregled stavova ispitanika o stanju volonterstva u Hrvatskoj, kao i o njegovu položaju na razvojnoj ljestvici. Osim toga ispitanici su izrazili mišljenje o potencijalnoj funkciji koju volonterstvo može imati kod demokratizacije društva. Odgovori ispitanika pružaju nam uvid u odnos ispitanih volontera prema volonterstvu, ali i prema državi i političkoj kulturi. Istraživanje je pokazalo da ispitanici smatraju da volonterstvo itekako može biti u funkciji demokratizacije društva. Nadalje, vjeruju da oni svojim radu osnažuju civilno društvo te da pridonose učinkovitosti i stabilnosti demokratske vladavine. S druge strane, negativnu kariku u razvojnom procesu predstavlja država koja po njihovu mišljenju naročito ne radi na promociji volonterstva. Također, uočavaju nezainteresiranost države za stvaranje poticajnih mjera za razvoj volonterstva. Iako ispitanici pokazuju svjesnost važnosti volonterstva za šire društvo, prema dolje ih povlači država. Prikazani nalazi ovog istraživanja iznimno su važni pokazatelji raspoloženja i klime koja vlada među aktivnim dionicima ovoga društva. Rezultati istraživanja političke svijesti i ponašanja pojedinaca i grupa, mogu državi omogućiti ne samo uvid u nezadovoljstva, već i u najkritičnija područja zahvaćena nezadovoljstvom, te ukazati na načine participacije u poboljšanju takvih situacija. Jer trebamo imati na umu da na stavove i ponašanje volontera, djeluje nekoliko specifičnih faktora, a politički kontekst jedan je od važnijih. Država bi trebala prepoznati da uključivanje u civilne udruge i volonterski rad predstavlja jedan od najefikasnijih oblika političke socijalizacije mladih za buduću punu i odgovornu građansku (demokratsku) političku participaciju, a ne dozvoliti da u širem društvu opada povjerenje u političke aktere.

5.1. Individualne i društvene koristi volonterstva

Volonterstvo je jedan od najsnažnijih elemenata koji pridonose razvoju i formiranju demokratskih promjena u svakom društvu. Ujedno je osnova koja omogućuje građanima da se uključe u poticanje razvoja zajednice i društva u cjelini kroz različite građanske inicijative davanjem svojega slobodnog vremena, znanja i iskustava te entuzijazma i energije (Žižak prema Ćulum, 2004). Različite interpretacije koncepta volonterstva dovele su do razvoja različitih oblika volontiranja u cijeloj Europi. Na nivou zemalja članica Europske unije postoji konsenzus o tome da je volontiranje važno za društvo na različitim razinama (Meijs, Steenbergen prema Ćulum, 2004):

- na individualnoj ili osobnoj: volontiranje je način poboljšanja kvalitete života i (poslovnih) mogućnosti za volontere pojedince;
- na organizacijskoj/uslužnoj razini: volontiranje koje omogućuje dostupnost usluga ili poboljšanje njihove kvalitete;
- na društvenoj razini: volonterstvo kao način razvoja društvenog kapitala.

Begović objašnjava kako ne postoji jednoznačan odgovor na pitanje tko su volonteri/ke. Ne postoji niti skup psiholoških karakteristika koje su svojstvene samo volonterima/kama, ne postoje posebni uvjeti koje čovjek mora zadovoljiti da bi postao volonter/ka. Dovoljno je samo imati dobru volju. Svatko, neovisno o dobi, spolu, obrazovanju, religijskoj ili nacionalnoj pripadnosti, intelektualnim sposobnostima ili nekim drugim obilježjima može postati volonter/ka. Raspon aktivnosti koje volonteri/ke mogu obavljati dovoljno je širok da bi se u njemu mogao pronaći i realizirati svatko tko ima želju za tim. Ali osim puke želje i volje, ljude na volontiranje potiču različiti osjećaji i psihološke potrebe koje su vrlo često slojevite i obuhvaćaju i altruistične oblike motivacije – želju da se pomogne ljudima kojima je pomoć potrebna, da budu korisni zajednici, kao i vlastite interese – želju za upoznavanjem novih ljudi, učenjem novih vještina ili ugodnim i korisnim provođenjem slobodnog vremena (Begović, 2006).

Psiholozi Clary i Snyder su, na temelju funkcionalne teorije i rezultata svojih istraživanja identificirali šest osobnih i društvenih funkcija koje se ostvaruju kroz

volontiranje, odnosno motiva i razloga zbog kojih ljudi volontiraju (Clary i Snyder prema Begović, 2006):

1. Vrijednosti – volontiranje nekim ljudima omogućuje da djeluju u skladu s osobnim uvjerenjem o važnosti pomaganja drugima i brige za dobrobit drugih.
2. Razumijevanje – volontiranje ima funkciju propitivanja, otvara mogućnost učenja i razvijanja vještina, zadovoljava čovjekovu želju da razumije ljude kojima pomaže, organizaciju za koju volontira ili samoga sebe.
3. Poštovanje – volontiranje može pomoći osobi da podigne svoje samopoštovanje, da se bolje osjeća sama sa sobom i da se psihološki razvija.
4. Karijera – nekima volontiranje omogućuje stjecanje iskustva vezanog uz karijeru, učenje novih vještina koje im mogu pomoći u pronalaženju zaposlenja ili razvoju karijere, te povećava poslovne mogućnosti.
5. Društvo – volontiranjem ljudi jačaju društvene veze, susreću nove ljude ili pak volontiraju zbog društvenog pritiska i prilagodbe.
6. Zaštita – volontiranje služi kao sredstvo za smanjivanje negativnih osjećaja krivnje ili pruža bijeg od osobnih problema i osamljenosti.

Postavlja se pitanje zašto se osobe odlučuju na volonterski rad, obzirom da su dva glavna obilježja takvog rada – pomoć drugima i neplaćeni rad. Postoji nekoliko teorija o motivaciji, a dvodimenzionalne teorije motivacije volontera pružit će nam jednostavno i dostatno objašnjenje.

Navedena teorija dijeli razloge za volontiranje u dvije skupine – altruistični i egoistični (Frish i Gerrard prema Pološki Vokić, Marić i Horvat, 2013, 227), odnosno intrinzični i ekstrinzični motivi (Meier i Stutzer; Widjaja prema Pološki Vokić, Marić i Horvat, 2013, 227).

Pojedinci motivirani altruističnim motivima angažiraju se jer žele uvećati dobrobit drugih, dok se pojedinci motivirani egoističnim motivima angažiraju zbog poboljšanja vlastite dobrobiti (Giorgio; Widjaja prema Pološki Vokić, Marić i Horvat, 2013, 227). Intrinzično motivirane aktivnosti rezultat su uživanja u pomaganju drugima, što dovodi do inherentnog zadovoljstva zbog kojeg se pojedinci i odlučuju za volontiranje (Widjaja, prema Pološki Vokić, Marić i Horvat, 2013, 227), dok se ekstrinzično motivirane aktivnosti provode zbog

ekstrinzičnih rezultata koje osiguravaju, iako pojedinci ne uživaju u pomaganju drugima (Meier i Stutzer; Widjaja prema Pološki Vokić, Marić i Horvat, 2013, 227).

Prema Meier i Stutzer (2006.), tri su vrste intrinzičnih motiva volontera (Pološki Vokić, Marić i Horvat, 227, 2013) :

- (1.) pojedincima koji volontiraju stalo je do koristi onih koji primaju pomoć,
- (2.) volonteri intrinzično uživaju u radu kada pomažu i kada je prisutna društvena interakcija,
- (3.) čin pomaganja drugima stvara zadovoljstvo.

Pojedincima koji su ekstrinzično motivirani osjećaj zadovoljstva je sekundaran ili izostaje te oni volontiraju »instrumentalno«, odnosno iz sljedeća tri razloga (Meier i Stutzer prema Pološki Vokić, Marić i Horvat, 2013:227):

- (1.) volonterstvom se bave jer ga vide kao ulaganje u ljudski kapital,
- (2.) volontiraju kako bi razvijali svoje društvene mreže,
- (3.) volontiraju kako bi bili prihvaćeni u društvu.

Dodatno je zanimljivo navesti nalaz kako obje dimenzije (perspektiva usmjerenosti na druge i perspektiva usmjerenosti na sebe) utječu na motiviranost za volontiranje, no da je veća vjerojatnost da će više i dulje volontirati oni pojedinci koji su prvenstveno usmjereni na druge (Penner i Finklestein; Penner, prema prema Pološki Vokić, Marić i Horvat, 2013, 227).

Kako je volontiranje djelovanje ljudi koji svojom slobodnom voljom posvećuju vrijeme i rad kako bi obogatili živote drugih i pomogli im unoseći nove sadržaje i vrijednosti, pri čemu ne očekuju materijalnu korist, postavilo se pitanje što pojedince motivira da ustraju u volonterskom radu i što određuje njihovu motivaciju da se odluče na takav rad. Također, povedeni teorijama i vrstama volontiranja nastojali smo utvrditi prevladavaju li altruistični ili egoistični motivi kod ispitanih volontera. U našem istraživanju prednjače tri motiva ispitanika a to su osjećaj korisnosti i svrhovitosti (25,2%), zadovoljstvo u pomaganju drugima (24,7%), i stjecanje profesionalnih vještina (21,3%). Motivi nešto manje zastupljeni su druženje i sklapanje prijateljstava (15,9%) i ostvarivanje prednosti u zapošljavanju (10,3%). Najmanje je bilo volontera koji volontiranje doživljavaju kao način provođenja slobodnog vremena (1,5%), i onih koje motivira sreća osoba kojima pomažu (1,1%) (vidi Tablicu 4 u poglavlju 9.3). Jedna ispitanica pojašnjava: „upoznala sam brojne volontere i oblike volonterskog rada pri čemu dok jedno vrijedi za jedne to isto ne vrijedi za druge. Primjerice dok se neki vode

isključivo svojom željom za pomoći i stjecanjem znanja i vještina drugi pak iako o tome ne govore otvoreno, kroz taj rad isključivo gledaju na vlastite interese i ističu nesvjesno svoj ego. Nažalost i osobe koje se bave volonterskim radom imaju pogrešna polazišta u tom poslu što s vremenom može dovesti do pogrešne slike o istome među širom društvenom zajednicom što bi dodatno podcijenilo rad onih koji su volonteri iz razloga kojih bi volonter to trebao biti.“ Ovakva šira objašnjenja iz prve ruke uvelike pomažu razumijevanju stanja unutar volonterskih grupa.

Važnost dihotomije između sebičnosti i altruizma može se lako prenatglasiti jer nijedno smrtno, nijedno uspješno društvo ne može zanijekati moć motiva sebičnih interesa. Od građana se u civilnoj zajednici ne traži da budu altruisti. U civilnoj zajednici, međutim, građani slijede ono što je Tocqueville nazvao „interesom pravilno shvaćenim“, to jest interesom koji je definiran u kontekstu širih društvenih potreba, interesom koji je „prosvijećen“ a ne „kratkovidan“, interesom koji je osjetljiv na interese drugih (Tocqueville prema Putnam, 2003, 96).

Participacija u civilnoj zajednici prožeta je javnim, usmjerena ka zajedničkim dobrobitima. Građani u civilnoj zajednici doduše nisu nesebični sveci, no ipak drže da je javno područje više od poprišta za zadovoljavanje osobnih interesa (Tocqueville prema Putnam, 2003, 96).

U većini pogleda građani su u civilnoj zajednici više nego samo aktivni, okrenuti i jednaki. Kreposni građani jedni drugima pomažu, uzajamno se poštuju i jedni drugima vjeruju, čak i kad se razlikuju u bitnim pitanjima (Putnam, 2003, 97). Kako je Gianfranco Poggi rekao za Tocquevilleovu teoriju demokratske vlasti, „povjerenje među ljudima vjerojatno je ona moralna orijentacija koja se među ljudima treba najviše proširiti želi li se održati republikansko društvo“ (Poggi prema Putnam, 2003, 97).

Čak i naizgled „sebične“ transakcije poprimaju drugačiji karakter kad su utjelovljene u društvenim mrežama koje potiču uzajamno povjerenje. Tkanje povjerenja olakšava civilnoj zajednici da nađi ono što ekonomisti nazivaju „oportunizmom“, u kojem se zajednički interesi ne ostvaruju zato što svaki pojedinac, djelujući u opreznoj izolaciji, ima poticaj da pobjegne od kolektivnog djelovanja (Granovetter prema Putnam, 2003, 97).

Govoreći o volontiranju usmjerenom na dobrobit drugoga i volonteri našeg istraživanja sami priznaju da su katkada jedina nada potrebitih osoba, točnije 66,1% izražava

slaganje s tom tvrdnjom. 27,4% ispitanika se djelimično slaže, dok se 6,8% ne slaže s time (vidi Tablicu 5.2. u poglavlju 9.3.). Volonteri su tu za potrebite ne samo u odsustvu njihovih bližnjih, već i da osvijeste ostatak društva i pozovu na zajednički rad za boljitak nepoznatog drugog. Tome svjedoče različite dobrotvorne akcije i programi. Nadalje, 44,1% ispitanika se slažu i 49,2% se djelimično slažu s tvrdnjom da se bave volonterstvom kako bi pomogli onima kojima je pomoć potrebna. S tim se 4,2% ispitanika ne slaže, a 2,5% ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.24 u poglavlju 9.3.). Jedna ispitanica dodaje: „Najveće zadovoljstvo pruža pomaganje drugima, osim dobiti za druge nikada nisam razmišljala o povlasticama volonterstva za mene osim što mi pruža zadovoljstvo kada znam da si nekome pomogao a nisi uzeo ništa za uzvrat“. Ovakvi podaci upućuju na visoku prisutnost altruističnih motiva kod ispitanika. Prethodna tvrdnja omogućila je ispitanicima da pruže osobne razloge volontiranja, s druge strane u sljedećoj tvrdnji imali su mogućnost odrediti karakteristike drugih volontera u društvu. Da pojasnimo, većina ispitanika djelimično se slaže (74,6%) da su volonteri osobe koje posjeduju osjećaj empatije i da djeluju za dobrobit drugoga. 24,6% ispitanika se slaže s time, dok se 0,8% ispitanika s time ne slaže (vidi Tablicu 5.4 u poglavlju 9.3.). Dakle smatraju da volonteri nužno ne moraju posjedovati osjećaj za drugoga kako bi aktivno sudjelovali u volonterskim programima.

U izvješću *Key Competences For Lifelong Learning in Europe* navodi se da se kompetencije kao što su one koje služe osobnom razvoju, socijalnoj inkluziji, aktivnom građanstvu i zapošljavanju i koje su ujedno i preduvjet učinkovitom i konstruktivnom sudjelovanju građana u socijalnom i poslovnom okruženju u suvremenom društvu znanja, stječu sudjelovanjem u aktivnostima koje se provode u zajednici. Volonterstvo je svakako mehanizam koji to omogućuje i stoga se sve više vrednuje kao element koji pridonosi društvenim kapitalu, a ima i ekonomsku vrijednost (Ćulum, 2004, 9).

Za one koji traže posao, volontiranje može omogućiti pristup strukturama u kojima je zaposlenje moguće, ali i pozitivno utjecati na samopoštovanje. Kroz volontiranje se uspostavljaju kontakti i šire društvene mreže, što može voditi do korisnih preporuka za budući posao. Upitali smo i volontere smatraju li da stječu profesionalne vještine koje bi ih mogle pripremiti za buduće zaposlenje. Svi ispitanici se slažu (66,9%) ili se djelimično slažu (33,1%) s time da volonterstvo omogućava stjecanje poslovnih vještina (vidi Tablicu 5.6 u poglavlju 9.3.). A 4,2% ispitanika se slaže da se upravo zato bave volonterstvom, dok je za 39%

ispitanih to djelimično razlog njihovog angažmana. 52,5% ispitanika se ne slaže da se zbog toga bavi volonterstvom, a 4,2% ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.20 u poglavlju 9.3.). Da volontiranje može pomoći u dobivanju stalnog zaposlenja slaže se 38,1% ispitanika, a 56,8% se djelimično slaže, dok 5,1% ne zna kako komentirati (vidi Tablicu 5.1 u poglavlju 9.3.). Neki ispitanici dodaju da primjećuju iz iskustva da se više cijeni službeni staž u nekoj tvrtki nego višegodišnje volontiranje.

Tijekom godina postaje sve očitije kako potencijal volonterstva ima sve važniju ulogu u pronalaženju rješenja za različita društvena pitanja. Mnoge države počinju cijeniti doprinose volontera u društvenom i ekonomskom razvoju. Volontiranje utječe na sva područja djelovanja, od obrazovanja do zaštite okoliša, socijalne politike i pravosuđa. Uloga volontiranja povezuje privatnu domenu volontera i širu sferu državnog i poslovnog sektora. Volontiranje osnažuje pojedince, izgrađuje osjećaj solidarnosti, potiče na sudjelovanje, štiti ranjive skupine od ekonomske, društvene i političke marginalizacije. K tome, ono ima potencijal jačanja kohezije u društvu. Postoje mnogi primjeri koji ukazuju da volonteri i volonterstvo doprinose izgradnji socijalnoga i ljudskoga potencijala te da povećavaju uključivanje građana u socijalni razvoj (Forčić, 2007, 11).

Unatoč nezadovoljstvima ispitanici zacijelo uviđaju da bi im svima bilo bolje kad bi svi surađivali radi zajedničkog dobra. David Hume, škotski filozof osamnaestog stoljeća, ponudio je jednostavnu parabolu koja govori o bitnoj dvojbi što zbunjuje racionalnu brigu za javno: „Vaše žito je danas zrelo, moje će biti sutra. Obama nam je na korist da ja danas radim s vama, a da vi meni pomognete sutra. Ja vama ne želim činiti usluge, a znam da ni vi meni ne želite. Stoga se neću mučiti u vašu korist; a budem li radio s vama iz vlastite koristi, očekujući uzvrat, znam da ću se razočarati i da ću uzalud ovisiti o vašoj zahvalnosti. I zato ću vas pustiti da radite sami; vi se prema meni odnosite na isti način. Godišnja se doba smjenjuju; i obojica gubimo svoje žetve u pomanjkanju uzajamnog povjerenja i sigurnosti“ (Hume prema Putnam, 2003, 175).

Slikovito objašnjenje itekako može naglasiti važnost zajedničkog djelovanja za dobrobit šireg društva. Dakle ključ nije u vlastitoj, materijalnoj i sličnoj koristi, već je svrha i cilj uzajamno pomaganje potrebitima jer nikad ne možemo znati kada bi se sami mogli naći u situaciji iz koje bi izlaz vidjeli isključivo u pomoći drugoga. S druge strane motivacija za

volonterstvom može biti potaknuta egoističnim motivima, najčešće se radi o stjecanju profesionalnih vještina i stjecanju iskustva koje bi isključivo služilo za lakše zapošljavanje.

5.2. Volonteri kao ljudski kapital

Kofi Annan, bivši glavni tajnik UN-a, u svojem je govoru na 54. godišnjoj konferenciji Odjela za informiranje javnosti i nevladinih organizacija 2001. istaknuo da mnoge zemlje često smatraju volontere okosnicom društva. Smatra da bi se vlade trebale oduprijeti svojoj navici da nevladine udruge smatraju suparnicima, te priznati vrijednost njihova doprinosa stvaranju boljeg društva, a da sama budućnost građanskog aktivizma uvelike ovisi o razvijanju volonterstva (Annan prema Galović, 2011, 4).

U ovom istraživanju volontere identificiramo kao ljudski, a volonterstvo kao društveni kapital. U svrhu raspoznavanja, ali i uočavanja uzajamnih poveznica valja teorijski objasniti oba koncepta.

Krajem 1960-ih ekonomisti i ostali društveni znanstvenici, uglavnom pod utjecajem teorija o ljudskom razvoju sve više odlučuju tretirati kapital koristeći različite teorijske makroekonomske pristupe koji razmatraju kapital s obzirom na različite forme kapitala i njihove sustavne međuodnose. Iz novijih teorijskih pristupa nastale su suvremene klasifikacije kapitala koje između ostaloga uključuju (Leburić et al., 2009, 15):

- financijski kapital,
- prirodni kapital (ili okolina kao kapital),
- infrastrukturni (ili fizički kapital),
- socijalni kapital,
- ljudski ili individualni kapital,
- znanje kao kapital (ili kulturni kapital).

U ovom radu korisno je razlikovati dva kapitala od interesa: socijalni i ljudski ili individualni kapital.

U studiji „Ljudski kapital kao razvojni faktor“, socijalni kapital definira se kao mjera integriteta zajednice, njene povezanosti (umreženosti) i njenih kulturnih težnji, povjerenja među njenim članovima, slaganja o lokalnoj dobrobiti i stupnja uspostave zajedničkih vrijednosti. Socijalni kapital određuje sposobnost zajednice da apsorbira šokove, iskoristi prilike i odredi se prema budućnosti. Bez socijalnog kapitala zajednici nedostaje kohezija, ona nije u stanju sustavno organizirati održavanje svog okoliša, ili svoju ekonomiju, i sukladno tome ona nije atraktivna ni pridošlicama ni vlastitim članovima. Nedostatak socijalnog kapitala, navode autori, može djelovati kao snažan motivacijski faktor migracije. Pogrešno bi

bilo misliti o socijalnom kapitalu kao o sumi individualnih ljudskih kapitala koji posjeduju članovi neke zajednice. U nekoj zajednici može nedostajati socijalnog kapitala, a da suma ljudskih kapitala pokaže značajno veliku vrijednost ljudskih resursa. Socijalni kapital zavisi o upućenosti ljudi jednih na druge, povjerenja ljudi jednih u druge, njihovog povjerenja u zajednicu, njene institucije i vrijednosti. U skladu s tim, a upravo obratno od fizičkog kapitala, socijalni kapital raste s njegovom upotrebom. Tijek financijskog kapitala u obliku pomoći ili subvencije često oslabljuje socijalni kapital smanjujući motivaciju za kolektivnu akciju. Ovo je posebno vidljivo u slučajevima kada ulaganja (djelovanja) koja dolaze izvan zajednice ne odgovaraju kulturi i socijalnom kapitalu zajednice i kada ona narušavaju tradicionalne mreže odnosa povjerenja između individua u gospodarstvu zajednice u koje interveniraju. Održavanje socijalnog kapitala zahtijeva postojanu društvenu odgovornost svih sudionika lokalne zajednice za životni prostor, harmoniju i razvoj zajednice (Leburić et al., 2009, 17).

Za ljudski kapital autori naglašavaju da je nerazdvojen od osoba, zaštićen od društva i da uvjetuje vrijednost rada na tržištu rada razmjenjujući se za povjerenje ili novac. Ljudski ili individualni kapital su sve vještine i sve fizičke karakteristike koje posjeduje neka osoba. Na primjer, investicije u zdravlje, snagu, i izdržljivost ili investicije u vještine i edukaciju kao stjecanje kompetencija mogu biti viđene kao izgradnja ljudskog ili individualnog kapitala. Ova se vrsta kapitala ipak najčešće operacionalizira kao (1) individualno znanje, (2) postignuti nivo formalnog obrazovanja u zajednici i (3) postignuti nivo kompetencija ili individualnih vještina i smatra se da ova tri konstitutivna dijela ljudskog kapitala moraju biti razmatrana svaki za sebe s obzirom na razliku njihove investicijske i tržišne vrijednosti. Teorija o ljudskom razvoju opisuje ljudski ili individualni kapital kao sastavljen od različitih socijalnih, imitativnih i kreativnih elemenata. Bliski paralelni pojmovi su „talent“, „genijalnost“, „vodstvo“, „istrenirano tijelo“, ili „prirodna vještina (nadaren). U tradicionalnoj ekonomskoj analizi ljudski ili individualni kapital je mnogo češće nazivan radom (Leburić et al., 2009, 18):

U ovom kontekstu, kao direktni akteri u društvu i za društvo, volonteri općenito, ali i naši ispitanici sigurno su se bavili razmišljanjima o svojoj ulozi i značenju u društvu. Tako se ispitanici ovog istraživanja u velikoj mjeri slažu da osnažuju društvo i pomažu u rješavanju problema lokalne zajednice (76,3%). S tom tvrdnjom djelimično se slaže 18,6% ispitanika, dok se 4,2% ispitanika ne slaže, a tek 0,8% ispitanih volontera ne zna odgovor (vidi Tablicu

5.15 u poglavlju 9.3.). U daljnjem Štulhoferovom objašnjenju društvenog kapitala postat će nam jasno da volonterstvo predstavlja društveni resurs i pozitivno utječe na razvoj društva.

Kako bi što bolje razumijevali ljudski i društveni kapital pružit ćemo još teorijskih razmatranja autora koji su se bavili tom tematikom. Osim poimanja razlika dviju navedenih vrsta kapitala važno je uočiti položaj volonterstva i volontera unutar teorija o kapitalu.

Štulhofer društveni kapital definira kao skup kulturnih odlika koje stvaraju i održavaju međusobno povjerenje i suradnju među članovima neke društvene zajednice. On je, drugim riječima, specifična odlika neke društvene skupine ili organizacije koja ima pozitivan utjecaj na njezinu djelotvornost. Štulhofer dodaje da se društveni kapital ne uspostavlja zakonima i političkom voljom, već nastaje i održava se spontano, u svakodnevnim interakcijama, tijekom dužeg vremenskog razdoblja. Njegovo su tkivo društvene vrijednosti i norme koje se oslanjaju na kulturnu tradiciju. Kao što je u predloženoj definiciji istaknuto, društveni kapital potiče i olakšava svakodnevnu suradnju. Riječ je dakle o zajedničkom resursu ili općem dobru. U tom ga smislu valja razlikovati od zatvorene obiteljske povezanosti ili grupne lojalnosti (klike) (Štulhofer, 2005, 3).

Također, navodi tri dimenzije društvenog kapitala (Štulhofer, 2005, 3):

Prva od njih, povjerenje, označava inicijalnu spremnost na suradnju, no ne samo s članovima obitelji ili sa znancima.

Druga dimenzija, udruživanje, usko je povezana s prvom jer djeluje kao „mala škola“ povjerenja i spremnosti na suradnju. Udruživanje i odgovarajuća zajednička akcija omogućuju neposredno iskustvo suradnje i njezinih prednosti, kao što je ostvarivanje interesa koji su izvan dosega pojedinačnog napora.

Posljednja dimenzija, poštivanje normi (možemo je zvati i civilnost), istodobno je rezultat djelovanja prvih dviju dimenzija i njihov potporanj. Poštivanje normi neodvojivo je naime od uvjerenja da isto čine i drugi, jer se upravo na tome temelji povjerenje i spremnost na udruživanje pojedinaca koji se ne moraju dobro poznavati.

Potaknuti teorijskim saznanjima možemo uočiti razliku između dimenzija koje čine svaku vrstu kapitala. Dimenzije ljudskog kapitala kao što su individualno znanje, formalno obrazovanje i kompetencije viđene su kao vještine koje osoba ima, dakle znanje kojim osoba raspolaže i koje osobno posjeduje. Dok s druge strane, dimenzije društvenog kapitala trebaju poštivati sve osobe jedna zajednice kako bi ona opstala. Dakle, održivost dimenzija

društvenog kapitala ovisi o stupnju prihvaćanja njenih sudionika. Odnosno, kada se uspostavi povjerenje, udruživanje i poštivanje normi svih sudionika, otvara se prostor da sudionici ponude svoje znanje i vještine i na taj način udruže razvojne mogućnosti društvenog i ljudskog kapitala.

Nadalje, kada govorimo o važnosti društvenog kapitala Štulhofer navodi dva razloga po kojima je društveni kapital ključan čimbenik gospodarskoga, društvenoga i političkog razvoja.

Prvi je to što samoorganiziranje građana u udruženja i interesne skupine omogućuje ostvarivanje interesa sudionika za koje se država ne može pobrinuti ili bi to bilo preskupo. Zajednica koja obiluje društvenim kapitalom nema potrebe za sveprisutnom i rastrošnom državom. Takvu zajednicu, primjerice, ne obilježava visoka razina kriminala i odgovarajući društveni troškovi. Drugi je razlog u tome što je dobro povezana i samoorganizirana zajednica odlična kontrola i korektiv vlasti (Štulhofer, 2005, 4).

Danas se društveni kapital neke zemlje priznaje kao „osnova civilnog društva“. Društveni kapital uključuje mreže i odnose među ljudima kojima se prenose njihovi zajednički stavovi i vrijednosti. Dokazano je da društveni kapital rezultira i društvenim i ekonomskim koristima. Mnoga su istraživanja pokazala da gustoća i opseg lokalnih organizacija civilnog društva imaju ključnu ulogu u širenju društvenog kapitala, i to postavljanjem temelja za poboljšanje povjerenja u društvu i širenjem informacija koje pomažu pri stvaranju uvjeta za učinkovito upravljanje i ekonomski razvoj (Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 9).

U našem istraživanju treba naglasiti kako ispitanici svojim odgovorima potvrđuju neka dosadašnja teorijska objašnjenja društvenog kapitala pa se s tvrdnjom da participacija u civilnim organizacijama usađuje vještine suradnje i osjećaj zajedničke odgovornosti slaže 64,4% ispitanika, dok se 31,4% djelimično slaže. Valja naglasiti da se većina ispitanika slaže ili se djelimično slaže s tom tvrdnjom, dok 4,2% ispitanika ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.23 u poglavlju 9.3.). To čvrsto potvrđuje svjesnost ispitanika, u ovom slučaju volontera, o prednostima za lokalnu zajednicu koje oni potencijalno mogu ostvariti svojim radom. Vještinama suradnje se omogućuje stvaranje volonterskih mreža koje imaju ulogu medija različitih informacija, ideja ali i međusobne socijalne potpore koja jača zajednicu i omogućava da se stvara socijalni kapital.

Organizacija civilnog društva, kroz mnoge od svojih aktivnosti, može pomoći stvaranju društvenog kapitala povezivanja i društvenog kapitala spajanja između zajednica, stvarajući zajedničke interese među ljudima različita podrijetla (Varshney prema Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 19), stvarajući sponje koje prelaze etničke, lingvističke, kulturne i religijske granice (Bell prema Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 19), posredujući između građana i države i pomažući građanima da pozovu vlasti na odgovornost (Warren prema Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 19).

U teoriji društveni kapital stoji kao neosporno pozitivan faktor razvoja društva, Bežovan ipak podsjeća da je za razvoj civilnog društva važna politička klima, to jest procjena u kojoj mjeri političke prilike omogućavaju ili ograničavaju djelovanje organizacija civilnog društva te ih prepoznaju kao partnere. Dodaje da se sociokulturne norme analiziraju kao dio naslijeđa, koje u velikoj mjeri određuju dosege civilne zauzetosti građana za probleme u lokalnim zajednicama i društvu općenito (Bežovan, 2002, 25).

Podsjetimo li se stavovima ispitanika našeg istraživanja iz prethodnog poglavlja evidentno je nezadovoljstvo koje vlada među volonterima, a koje se tiče angažmana države za razvoj volonterstva pa time i civilnog društva. 35,6% ispitanika slaže se da su često u konfliktu nedostatka financijske nadoknade od države i iznimnom željom za rad. Nadalje, 20,3% ispitanih se djelimično slaže s time, dok 30,5% izražava neslaganje s tom tvrdnjom. Naposljetku, 13,6% se ne slaže (vidi Tablicu 5.21 u poglavlju 9.3.). Prikazani rezultati iz prethodnog poglavlja ali i iz ovog potpoglavlja potvrđuju da država ne prepoznaje volontere kao partnere društva i kako ne djeluje u smjeru njihova razvoja. No, ipak, ovakva distribucija rezultata može značiti i nedovoljnu informiranost dijela volontera.

Često se o ljudskom elementu u proizvodnim organizacijama izvještava kao o ljudskom resursu. Postoje brojni i različiti resursi, kao što su materijali, mašinerija i infrastruktura. I ljude se može razumijevati kao resurse, jer su oni korisni organizaciji kroz ono što čine, a oni čine ono što mašine i alati, sami od sebe, ne mogu. Ljudski kapital tako razdvaja zaposlenike od drugih resursa to jest drugih kapitala. Dok su resursi nešto što netko transformira, koristi, ili eksploatira u nastojanju izvođenja neke koristi, kapital je nešto što netko posjeduje. Tako ljude i njihova znanja, zdravlje i vještine možemo promatrati sa stanovišta organizacije proizvodnog procesa kao resurse, dok su ova znanja, zdravlje i vještine sa stanovišta tržišta rada, sa stanovišta koje posjeduje unutrašnju vrijednost za individuu i društvo, ljudski (ili

individualni kapital. Upravo poput fizičkog kapitala, znanje kao kapital može biti stečeno (kroz edukaciju) i može donositi dividendu u formi produktivnosti ili, sposobnosti raspravljanja, dobrobiti svakome tko ga posjeduje. Ali za razliku od drugih oblika kapitala, ljudski kapital ne može biti razdvojen od svog vlasnika, njegova vrijednost je u cjelini ovisna o osobnim sposobnostima primjene znanja u ekonomski profitabilnom pothvatu. (Leburić et al., 2009, 23-24)

Svjesni da stanje ne mogu promijeniti preko noći, niti osvijestiti državu i društvo o važnosti društvenog kapitala, ispitanici našeg istraživanja ipak svojim slaganjem na predložene tvrdnje predlažu moguća rješenja koja bi omogućila bar postepenu edukaciju društva. Na ponuđenu tvrdnju da bi davanje prednosti pri zapošljavanju motiviralo osobe na volonterski rad, svi ispitanici su imali odgovor. Većina ispitanika se slaže s time (70,3%), djelimično slaganje pokazuje 26,3%, dok se 3,4% ne slaže da bi to mogao predstavljati jedan od motiva (vidi Tablicu 5.16 u poglavlju 9.3.).

Nadalje, visokim slaganjem (39,8%) i visokim djelimičnim slaganjem (36,4%) s tim da se volonterstvo ne promiče u obrazovnom sustavu, indirektno se šalje poruka da je to jedan od mogućih kanala promocije važnosti aktivnog sudjelovanja u društvu i za društvo. Dodajemo da se 16,1% ispitanika se slaže s tvrdnjom, dok ih 7,6% ne zna (vidi Tablicu 5.9 u poglavlju 9.3).

Hrvatska, kao dio bivše Jugoslavije, nije u svom političkom i društvenom diskursu poznavala ideju osnivanja autonomnih organizacije od strane građana čiji bi cilj bio zadovoljavanje potreba interesnih skupina u javnoj domeni. Međutim, jaz između građana i države je toliko velik da je nužno da postoje nedržavne organizacije kako bi mogle posredovati u tom odnosu. Funkcije koje one mogu obavljati su ključne i konkretne; one pomažu povećati protok informacija, olakšavaju pristup uslugama, povezuju građane s državnim sustavom i vladom te im pomažu da utječu na donošenje odluka i politici (Warren prema Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 76). U tome su uspješniji ako surađuju s drugim akterima, posebice uredima lokalne vlasti i drugim javnim institucijama (kao na primjer centrima za zdravstvenu i socijalnu skrb) u svom nastojanju da izazovu društvene promjene koje bi unaprijedile život lokalnog stanovništva ili posebnih skupina unutar njega Cooper, Knight i Blackmore, 2005, 76).

Bez obzira na intenzivnu teorijsku raspravu o njegovoj vrijednosti, društveni kapital u Hrvatskoj još čeka svoj vrhunac. Stvara se potreba za poticanjem svijesti individua o važnosti društvenog kapitala za društvo, ali i o načinima stvaranja samog društvenog kapitala. Kad bi se razvila ta svijest otvorio bi se prostor za iskazivanje znanja i vještina, odnosno stvorila bi se mogućnost realizacije nekih ciljeva za dobrobit društva. Nedovoljna suradnja države i volontera za probleme u zajednici i društvu usporavaju razvitak društvenog kapitala kao generatora za rješavanje različitih potreba i interesa društva. Ispitanici pokazuju svjesnost za važnost njihovih akcija u korist šireg društva, pa predlažu kako bi država mogla kreirati poticaje i programe da to postane jasno i ostatku društva. Društveni kapital razvija građansku svijest i postiže različite ciljeve od javne koristi, ali u uvjetima niske razine njegove razvijenosti nije moguće očekivati značajnije produkte njihova rada. Jer i u situaciji prisustva ljudskog kapitala, a odsustva poticajne sredine, otežano je, u ovom slučaju volonterima, ostvariti potrebe društvene zajednice.

6. Društvene percepcije o volonterstvu

Neispravna percepcija volontera/ki, način na koji se doživljavaju, jedan je od glavnih problema s kojima se oni/e susreću u svom svakodnevnom radu. Ne samo da ih ljudi doživljavaju kao besplatnu radnu snagu, nego se vrlo često i čude kako volonteri/ke s druge strane mogu zarađivati ili posjedovati materijalna dobra. Najbitnija stvar koju pritom zaboravljaju jest činjenica da je volontiranje i volonterski angažman zapravo dodana vrijednost, dodatno uloženi napor, trud i rad u nešto od opće koristi, u nešto što doprinosi čitavoj zajednici. Volonteri/ke ne moraju biti zagriženi altruisti, ne moraju biti ni vizionari, a sasvim sigurno nisu niti žrtve s kojima treba suosjećati. Volonteri/ke su jednostavno ljudi koji svjesno i svojevrijedno odlučuju dio svog vremena, energije, znanja i iskustva podijeliti s drugima i na taj način doprinijeti poboljšanju zajedničkog života, neovisno o njihovom prvotnom zanimanju, zaposlenju ili životnom pozivu. Ta je odluka, naravno, povezana s njihovim sustavom vrijednosti i predstavlja izbor stila života u kojem barem podjednaku važnost imaju briga za sebe i briga za druge. Od volontiranja oni ne mogu živjeti, no ono zasigurno njihov život oplemenjuje (Begović, 2006).

U našem istraživanju ispitivali smo stavove o atmosferi koja vlada u državi, a koji se odnose na volonterstvo. 51,7% se slaže, dok se 41,5% ispitanika djelimično slaže s tvrdnjom da je u RH prisutan stereotip o volontiranju kao manje vrijednom radu. Nitko od ispitanika ne pokazuje neslaganje s time, a 6,8% ispitanika ne zna odgovor (vidi Tablica 5.10 u poglavlju 9.3.). Nadalje, 28% se slaže, a 50% ispitanika se djelimično slaže o prisutnosti skepticizma prema volonterskom radu (volonteri najčešće shvaćeni kao organizatori demonstracija i performansi). S tim se ne slaže 10,2% ispitanika, dok 11,9% ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.13 u poglavlju 9.3.).

Begović iz vlastitog iskustva progovara: „Biti volonter/ka danas nije nimalo lagan posao. Nakon nešto više od četiri godine volontiranja u Volonterskom centru Zagreb, danas sam potpuno sigurna u jedno: u svakodnevnom radu volonteri/ke i volonterske organizacije u Hrvatskoj susreću se sa suštinskim nerazumijevanjem pojma volontiranja te, nažalost, s neizbježnim podsmjehom i komentarom: „Ne razumijem kako možeš raditi besplatno“. No, i nerazumijevanje i podsmjeh, pa čak i cinični komentar, nisu rezultat ljudske zloće ili

svjesnog podcjenjivanja volontera/ki, već su rezultat nedovoljne informiranosti i nepoznavanja pojma volontiranja“ (Begović, 2006).

Ispitanicima našeg istraživanja su ponuđene tvrdnje kako bi se ispitalo na koji ih način doživljavaju osobe u njihovoj okolini, a koje se ne bave volonterskim radom. 11% ispitanika se slaže s tvrdnjom da često nailaze na osobe koje podcjenjuju i izruguju njihov angažman, dok se 36,4% djelimično slaže s time. Visok postotak od 44,9% ispitanih se ne slaže da je imalo takva iskustva, a 7,6% ne zna odgovor (vidi Tablicu 5.19 u poglavlju 9.3.). Iako smo već prije ukazali na to da ispitanici volonteri smatraju da se kroz volonterstvo stječu profesionalne vještine, ipak 70,3% ispitanika se ne slaže s tim da se trenutno bave volonterstvom samo zato što ne mogu naći posao za koji bi bili plaćeni. 25,4% ispitanika se bavi volonterstvom djelimično zbog tog razloga, a 4,2% priznaju da je to razlog njihovog volonterskog angažmana (vidi Tablicu 5.26 u poglavlju 9.3.). Ipak, 28% se slaže i 23,7% ispitanika se djelimično slaže da primjećuju kako poslodavci cijene volonterski rad. 12,7% ispitanika se s time ne slaže, dok 35,6% ispitanih ne zna, odnosno možemo pretpostaviti da nisu imali iskustva koja bi im pružila takav uvid (vidi Tablicu 5.22 u poglavlju 9.3.).

Još jedna je od prepreka koja usporava razvoj volonterstva su predrasude o volonterskom radu, ispostavlja se u našem istraživanju. Slaba educiranost i nedovoljna proaktivnost građana sprječava oblikovanje boljeg društva. 27,1% ispitanika se slaže, a 48,3% ispitanika se djelimično slaže da volonterstvo u Hrvatskoj prati negativna društvena klima gledanja isključivo vlastitog interesa. Nadalje, 19,5% se s time ne slaže, dok 5,1% ne zna odgovor na postavljenu tvrdnju (vidi Tablicu 5.14 u poglavlju 9.3.).

Kako bi volonterima/kama omogućili/e da volontirajući ispune svoja očekivanja i zadovolje motive te im tako učinili/e volontiranje pozitivnim iskustvom, potrebno im je osigurati ugodno radno okruženje slijedeći ove ključne principe (Begović, 2006):

- saznati prave razloge volontiranja i pokušati zadovoljiti potrebe volontera/ki koje se mogu zadovoljiti;
- stvoriti okolinu koja pruža podršku: davanje savjeta, pružanje informacija, trening/edukacija, promjene u opisu zadatka, osobna podrška, supervizija;
- odrediti jasne uloge i postaviti ciljeve;
- modificirati zadatke u skladu s mogućnostima, sposobnostima ali i afinitetima pojedinog/e volontera/ke;

- razviti atmosferu u kojoj svi/e uključeni/e u organizaciju imaju pozitivan stav prema volonterima/kama;
- razviti dobre postupke regrutiranja (odabira) volontera/ki, efikasan proces uključivanja volontera/ki u organizaciju/instituciju, omogućiti upoznavanje s načinom rada i stalnim članovima/cama i zaposlenicima/ama;
- pružiti priliku za edukaciju i stručno usavršavanje. Volontere/ke je potrebno na početku naučiti radu koji trebaju obavljati, nastaviti ih poučavati tijekom rada ako je potrebno, ali i pružiti širu edukaciju ako je moguće;
- održavati uspješnu komunikaciju s volonterima/kama. Treba osigurati da imaju sve informacije potrebne za obavljanje posla i da budu upoznati/e s mogućim promjenama i razvojem aktivnosti u kojima sudjeluju;
- treba nastojati preduhitriti nesporazume kroz otvorenu komunikaciju, te na isti način rješavati eventualne probleme koji su se već pojavili;
- pružati povratne informacije o njihovom radu i osigurati im nagradu u obliku priznanja i poštivanja njihovog doprinosa;
- reći „hvala“.

7. Zaključak

Volonterstvo kao dobrovoljno pružanje usluga ima predispozicije da preuzme ključnu ulogu u rješavanju problema kod kriznih situacija društva. Volonterski rad predstavlja važan izvor snage civilnog sektora. Zato se promicanjem volonterstva i njegovih vrijednosti doprinosi rješavanju raznih društvenih problema, ali i omogućava razvoj kako pojedinaca tako i društva. Ljudski kapital predstavlja bitni element razvoja i proizvodnje, pa tako i volonteri čine svojevrsni ljudski kapital koji itekako mogu pružiti produkte svoga rada u korist društva. Uspjeh iskorištavanja ljudskog kapitala uvelike ovisi o društvenim mogućnostima, odnosno o klimi koja vlada u društvu. Ljudski kapital kao kompleks znanja predstavlja poduzetničko bogatstvo koje treba hrabriti u svrhu stvaranja produkata, u ovom slučaju rješavanja problema u zajednici.

Volonterstvo danas dobiva posebni značaj s obzirom na probleme koji su globalno rasprostranjeni kao što su uništavanje okoliša, epidemije zaraznih bolesti, prirodne katastrofe, ratovi i razaranja, siromaštvo i sl. Svaki od tih problema zahtijeva specifični, lokalizirani pristup u njihovom rješavanju. Upravo je jedan od ključnih principa na kojima se temelji volonterski rad, uvjerenje da globalne promjene počinju s lokalnim promjenama.

Osim postizanja pozitivnih promjena na lokalnoj razini, krajnji cilj volonterstva u smislu ovog rada jest uključivanje što većeg broja ljudi u rješavanje konkretnih problema u zajednici, čime preuzimaju inicijativu i direktno sudjeluju u razvoju civilnog društva. Osim što se njime izgrađuje društveni kapital, omogućava volonteru i osobni razvoj, odnosno ulaganje u vlastiti ljudski kapital koji je sastavni dio društvenoga.

Pored mnogih doprinosa volonterstva koje ima za društvo i individu, volontiranjem se, između ostaloga, doprinosi društvenom razvoju, građanskom sudjelovanju, socijalnoj koheziji i socijalnom uključivanju. Ispitani volonteri priznaju da stječu iskustva i razvijaju kompetencije potrebne i korisne za aktivno sudjelovanje u društvu, osobni razvoj i osobnu dobrobit.

Kako bi se pobrinuli da se svjesnost o vrijednostima volonterstva prenosi na svaku sljedeću generaciju potrebno je omogućiti da se djecu i mlade u odgojno-obrazovnom sustavu te u neformalnim oblicima učenja upozna s ulogom i značajem volontiranja, da se na taj način upoznaju s pojmovima društvene solidarnosti i aktivnog građanstva.

Civilno društvo u Hrvatskoj još je uvijek u razvoju, no svaki korak naprijed trebao bi osnažiti i dodatno motivirati šire društvo u pogledu daljnjih napredaka na tom polju. Unaprjeđenje razvoja civilnog društva u Hrvatskoj ovisi najprije o radu cijelog društva da ga učini zajedničkom brigom, odnosno da se osvijesti važnost sudjelovanja što većeg broja ljudi. No ipak, mala zabrinutost Hrvata za razvoj civilnog društva ne čudi zbog trenutne ekonomske i političke situacije u kojoj im zadovoljavanje osnovnih potreba predstavlja prioritet.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju nezadovoljstvo volontera o ulozi države u razvoju volonterstva pa bi volonteri preuzimanjem inicijative promoviranjem takvoga rada mogli smanjiti nezadovoljstvo. Pred volonterima u Hrvatskoj stoji izazov da dokažu kako društvo može imati koristi od njihovog rada i kako zapravo mogu pridonijeti rješavanju društvenih problema. Trebaju istaknuti kako konkretni rezultati njihovog rada imaju pozitivan utjecaj za razvoj i demokratizaciju društva. Nažalost kamen spoticanja može predstavljati to što utjecaj civilnog društva nije tema o kojoj se redovito razmišlja u širem društvu.

Dugoročni cilj ovoga rada smatrao bi se ostvarenim kada bi saznanja unutar njega, mogla poslužiti kao poticaj širenja svijesti i razumijevanja uloge volonterstva i civilnog društva kod razvitka demokracije. No, valja naglasiti da treba oprezno shvatiti rezultate ovog istraživanja budući da nam postotak civilne zauzetosti za opće dobro ostaje nepoznat, pa generaliziranje na osnovu prikupljenih rezultata nije podobno. Ograničenja ovoga rada i kompleksnost različitih implikacija naglašavaju da je volonterstvo složeno područje koje zaslužuje sveobuhvatnu analizu izvan ovoga rada. No, ako prihvatimo vjerodostojnost dobivenih rezultata, nameće se novo istraživačko pitanje, ono o načinima realizacije educiranja građana o volonterstvu u svrhu da se ono ostvari kao generator demokratske kulture i društvenog, ali i ljudskog kapitala.

Prema rezultatima ovog istraživanja može se zaključiti da se ispitanici, aktivni volonteri slažu sa svim ponuđenim tvrdnjama o važnosti i ulozi volonterstva. Naime, većina se slaže da bi razvoj volonterstva doveo do demokratizacije društva, kao što vjeruju da već i sami pridonose učinkovitosti i stabilnosti demokratske vladavine. Pokazuju visoku stopu slaganja sa svim prednostima i koristima koje volonterstvo može imati za društvo u cjelini. U širem smislu, vjeruju da volonterstvo predstavlja društveni kapital koji se može razvijati njihovim radom ali ne i bez pomoći države. Ono što ih priječi da ostvare svoja vjerovanja jest, prema

njihovu mišljenju, nedovoljna involviranost države u stvaranju poticajnih mjera za trenutne i eventualne buduće volontere. Također, smatraju da država ne prepoznaje, ili joj nije prioritet ulaganje u volonterstvo koje može poslužiti kao medij razvoja civilnog društva. Naposljetku, nedovoljna educiranost o građanskoj povezanosti i inicijativi usporava razvoj volonterstva, a time i svega što ono podrazumijeva.

Za realizaciju uloge volonterstva u demokratizaciji društva potrebno je da svi sudionici u društvu prihvate i primjenjuju zajedničke vrijednosti demokracije utemeljene na društvenoj suradnji, otvorenosti, solidarnosti, socijalnoj pravdi i socijalnoj koheziji. To je zadatak koje volonterske udruge mogu ostvariti isključivo uz pomoć države i prikladnih socijalnih mjera.

8. Literatura

1. Baloban, J. (2005) **U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa.** Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
2. Barić, S. (2008) **Volonterstvo kao inherentno socijalno odgovorna djelatnost - pravni aspekti.** Str. 213-238. U Bodiroga Vukobrat, N.; Barić, S. (ur.) **Socijalno odgovorno gospodarenje.** Zagreb: TIM Press i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Begović, H. (2006.) **O volontiranju i volonterima/kama.** Zagreb: Volonterski centar Zagreb.
4. Bežovan, G.; Ivanović M. (2003) **Razvoj civilnog društva u Hrvatskoj.** Zagreb: Program Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj.
5. Bežovan, G.; Zrinščak, S. (2007) **Civilno društvo u Hrvatskoj. Hrvatsko sociološko društvo.** Zagreb: Jesenski i Turk.
6. Bežovan, G. (2001) **Croatian Civil Society: On The Path To Becoming a Legitimate Public Actor. A Preliminary Report on the Civicus Index On Civil Society In Croatia.** Zagreb: Centar za razvoj neprofitnih organizacija.
7. Bežovan G. (2002) **Zakonski, politički i kulturni okvir za razvoj civilnog društva u Hrvatskoj.** Rev. soc. polit., god. 10, br. 1, str.23-44, Zagreb.
8. Blackmore, S.; Cooper, L.; Knight, B. (2005) **Društveni kapital u Hrvatskoj.** Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.
9. Buza-Vidas, M. (2010) **Kako uspostaviti djelotvoran dijalog između EU-a i organizacija civilnog društva.** Vlada republike Hrvatske. Ured za udruge. Zagreb: Stega tisak.
10. Ćulum, B. (2008) **Zašto i kako vrednovati volontiranje?: analiza modela institucionalnog priznavanja volontiranja kao preduvjeta za dugoročni razvoj kulture volontiranja i ostvarivanja prednosti u korištenju usluga ili kod zapošljavanja.** Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
11. Forčić, G. (2007) **Volonterstvo i razvoj zajednice - sudjelovanje građana u inicijativama u zajednici.** Rijeka, Udruga za razvoj civilnog društva SMART.

12. Galović, R. (2011) **Pravni i sociološki aspekti volontiranja u civilnom sektoru.** Sveučilište u Zagrebu. Pravni fakultet.
13. Ilišin, V.; Spajić Vrkaš, V. (2015) **Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj.** Istraživački izvještaj. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih.
14. Leburic, A., Afrić, V., Šuljug-Vučica, Z. (2009) **Ljudski kapital kao razvojni faktor: rezultati sociološkog istraživanja u Hrvatskoj.** Split: Redak.
15. Ledić, J. (2007) **Zašto (ne)volontiramo? – Stavovi javnosti o volonterstvu.** Zagreb: Academy for Educational Development.
16. **Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2012. do 2016. godine** (2012) Vlada Republike Hrvatske. Zagreb.
17. Pološki Vokić, P.; Marić, I.; Horvat, G. (2013) **Motivacija za volontiranje – jesu li motivi za volontiranje povezani sa spolom, ličnosti i područjem studiranja?** Zagreb: Rev. soc. polit., god. 20, br. 3, str. 225-252.
18. Putnam D. (2003) **Kako demokraciju učiniti djelotvornom: civilne tradicije u modernoj Italiji.** Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
19. Stubbs, P. (2006) **Mobilizacija i razvoj zajednica: akcijsko istraživanje u Hrvatskoj.** Zagreb: MAP savjetovanja.
20. Štulhofer, A. (2005) **Civilno je društvo ključna poluga razvoja društvenog kapitala.** Civilno društvo, br.5.
21. Vodič kroz udruge u Europskoj Uniji, izvorno: **European Citizen Action Service (ECAS), Guide to EU Associations** (2009). Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.
22. Yeung, A.B. (2005) **Socijalni kapital u crkvenom volonterstvu.** Rev. soc. polit., god. 12, br. 2, str. 215-235, Zagreb 2005.
23. Žižak, A. (2004). Supervizija volontera, U: M.Ajduković i L.Cajvert (ur.), **Supervizija u psihosocijalnom radu** (str. 359-377), Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Internetske stranice:

www.smart.hr (12.12.2014.)

www.mspm.hr (12.12.2014.)

www.mmh.hr (12.12.2014.)

www.vcst.info (19.5.2015)

9. Metodološka i empirijska arhiva

9.1. Upitnik korišten u istraživanju (2015)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
Split, svibanj, 2015.

Štovani studenti/-ice!

Molimo vas za suradnju u sociološkom istraživanju čiji je cilj propitati Vaše stavove o položaju volonterstva unutar RH, kao i Vaša iskustva bavljenja volonterstvom. Namjera nam je sakupiti Vaša mišljenja, ocjene i stavove o raznim fenomenima u društvu u kojem živimo vezano uz navedenu temu. Vašem sudjelovanju garantiramo anonimnost, jer nas zanimaju samo grupni i prosječni rezultati u ovom znanstvenom istraživanju. No, molimo Vas za iskrenost i otvorenost.

1. Dob:

1. do 20
2. 21 – 35
3. 36 – 50
4. više od 50

2. Spol:

1. muški
2. ženski

3. Radni status:

1. srednjoškolac/a
2. student/ica
3. nezaposlen/a
4. zaposlen/a
5. umirovljenik/ca

4. Koji su vaši motivi i razlozi bavljenja volonterstvom:

1. ostvarivanje prednosti pri zapošljavanju
2. stjecanje profesionalnih vještina
3. zadovoljstvo pomaganja drugima
4. korisnost, svrhovitost
5. druženje, sklapanje poznanstava
6. način provođenja slobodnog vremena
7. sreća onih kojima pomažem
8. drugo: _____

5. U kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama?

	Slazem se (1)	Djelimično se slažem (2)	Ne slažem se (3)	Ne znam(4)
1. Volontiranje može pomoći u dobivanju stalnog zaposlenja.				
2. Volonteri su katkada jedina nada potrebitih osoba.				
3. Volonteri su zadovoljniji sobom od osoba koje to nisu.				
4. Volonteri su osobe koje posjeduju osjećaj empatije i djeluju za dobrobit drugog.				
5. Volonterstvo ispunjava osobu i zapravo nema negativnih strana.				
6. Volonterstvo omogućava stjecanje poslovnih vještina.				
7. RH ne prepoznaje da ulaganjem u volonterstvo osigurava put ka demokratizaciji.				
8. RH radi na promicanju i razvoju volonterstva.				
9. Volonterstvo se ne promiče u obrazovnom sustavu.				
10. U RH postoji stereotip o volontiranju kao manje				

vrijednom radu.				
11. Država nedovoljno financira volonterske programe.				
12. Razvojem volonterstva može doći do demokratizacije društva.				
13. Prisutan je određeni skepticizam prema volonterskom radu (najčešće shvaćeni kao oni koji organiziraju demonstracije i performanse).				
14. Volonterstvo prati negativna društvena klima gledanja samo vlastitog interesa.				
15. Volonteri osnažuju društvo i pomažu u rješavanju problema lokalne zajednice.				
16. Davanje prednosti pri zapošljavanju bi motiviralo osobe na volonterski rad.				
17. Volonterske udruge pridonose učinkovitosti i stabilnosti demokratske vladavine.				
18. Razvoj volonterstva koči država koja ne prepoznaje njegovu važnost i ne donosi poticajne mjere za unaprjeđivanje volonterstva.				
19. Često nailazim na osobe koje podcjenjuju i izruguju moj angažman.				
20. Bavim se volonterstvom isključivo u svrhu stjecanja profesionalnih vještina.				
21. Kao volonter često sam u konfliktu nedostatka financijske nadoknade od države i iznimnom željom za rad.				
22. Uočio/la sam da poslodavci prepoznaju i cijene volonterski rad.				
23. Participacija u civilnim organizacijama usaduje vještine suradnje i osjećaj zajedničke odgovornosti.				
24. Osobno se bavim volonterstvom kako bi pomogao/la onima kojima je pomoć potrebna.				
25. Vjerujem da volonterske aktivnosti i programi jačaju civilno društvo.				
26. Volonterstvom se bavim isključivo jer trenutno ne mogu naći posao za koji bih bio/la plaćen/a.				

ZAHVALJUJEMO NA SURADNJI!

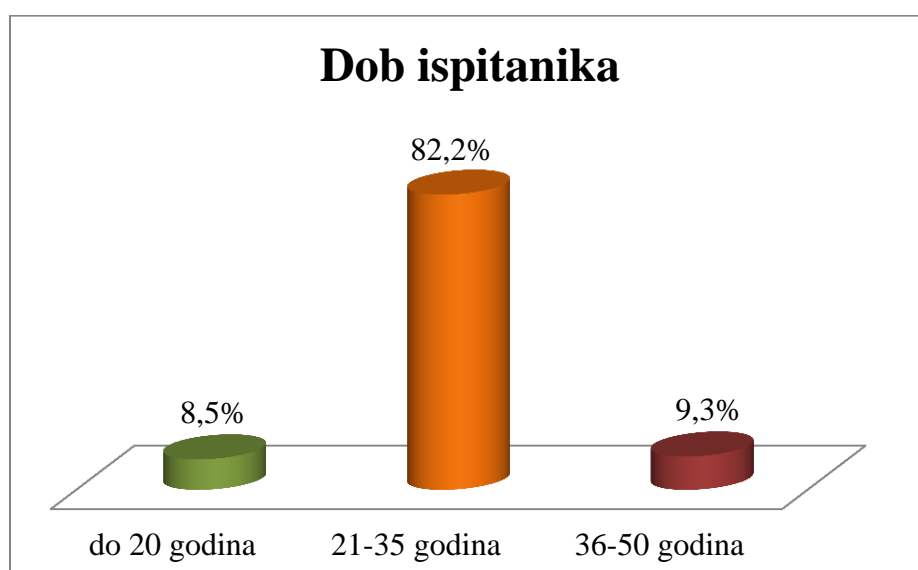
9.2. Protokol korišten u istraživanju (2015)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	
1.																					
2.																					
3.																					
4.																					
5.1.																					
5.2.																					
5.3.																					
5.4.																					
5.5.																					
5.6.																					
5.7.																					
5.8.																					
5.9.																					
5.10.																					
5.11.																					
5.12.																					
5.13.																					
5.14.																					
5.15.																					
5.16.																					
5.17.																					
5.18.																					
5.19.																					
5.20.																					
5.21.																					
5.22.																					
5.23.																					
5.24.																					
5.25.																					
5.26.																					
BILJEŠKE:																					

9.3. Tablični i grafički prikazi empirijskih rezultata istraživanja (2015)

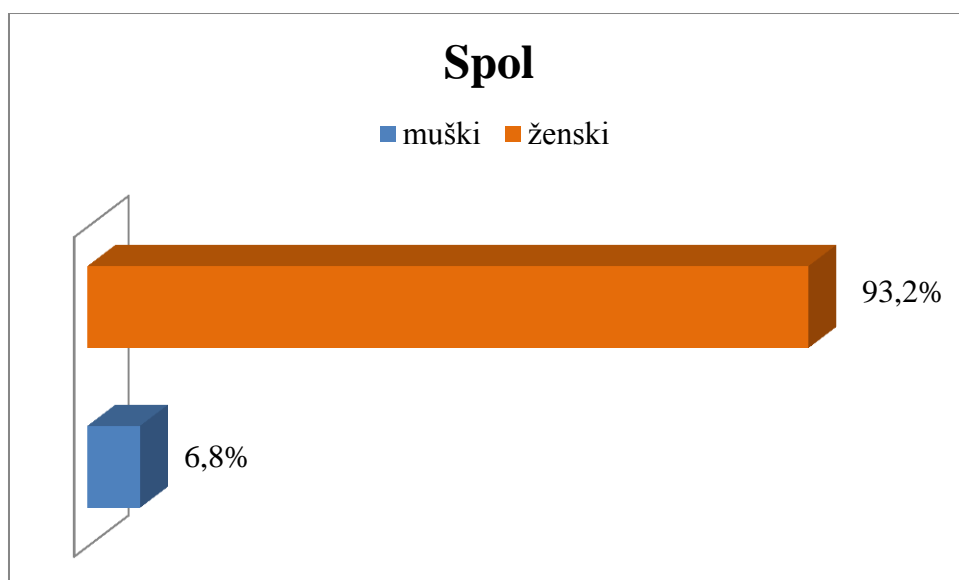
Tablica 1: Dob ispitanika/ca.

Dob	<i>f</i>	%
do 20 godina	10	8,5
21-35 godina	97	82,2
36-50 godina	11	9,3
<i>Ukupno</i>	118	100

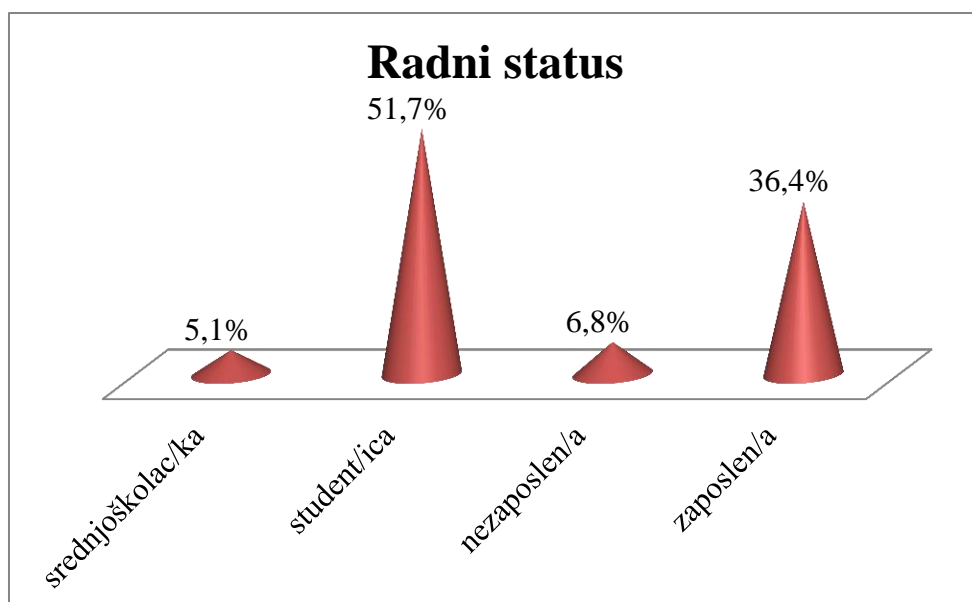
Tablica 2: Spol ispitanika/ca.

Spol	<i>f</i>	%
muški	8	6,8
ženski	110	93,2
<i>Ukupno</i>	118	100

Tablica 3: Radni status ispitanika/-ca.

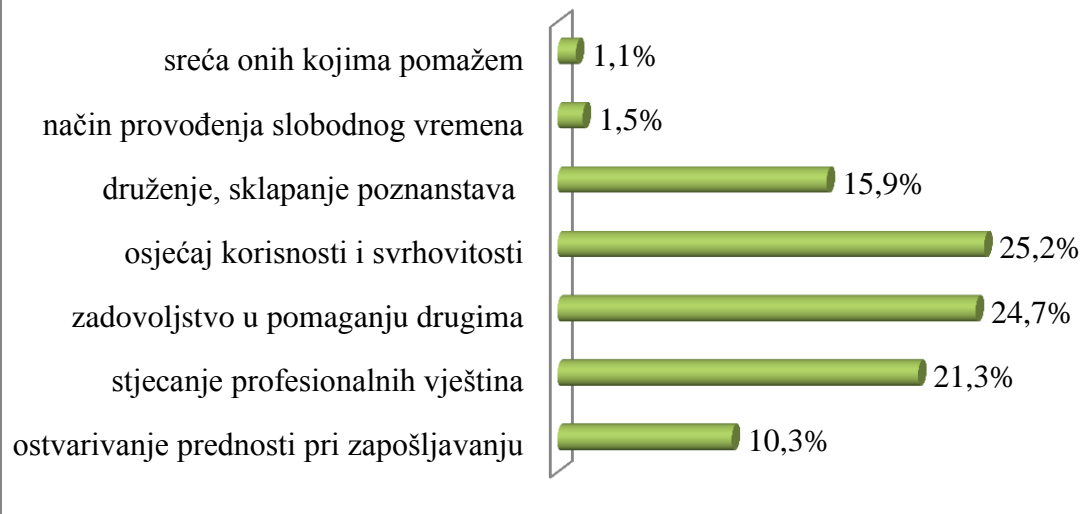
Radni status	<i>f</i>	%
srednjoškolac/ka	6	5,1
student/ica	61	51,7
nezaposlen/a	8	6,8
zaposlen/a	43	36,4
<i>Ukupno</i>	118	100

Tablica 4: Izjave volontera/-ki o vlastitim motivima i razlozima bavljenja volonterstvom.

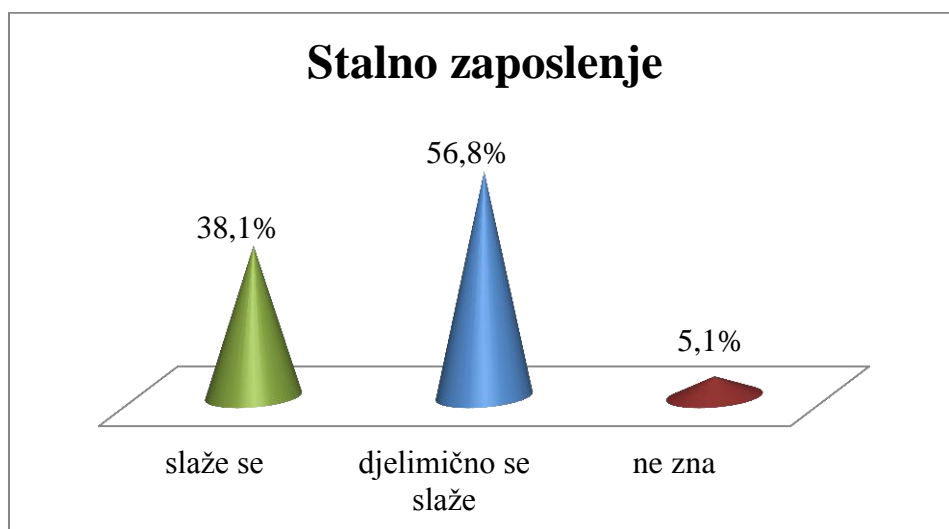
Motivi i razlozi	%
ostvarivanje prednosti pri zapošljavanju	10,3
stjecanje profesionalnih vještina	21,3
zadovoljstvo u pomaganju drugima	24,7
osjećaj korisnosti i svrhovitosti	25,2
druženje, sklapanje poznanstava	15,9
način provođenja slobodnog vremena	1,5
sreća onih kojima pomažem	1,1
<i>Ukupno</i>	100

Motivacija i razlozi

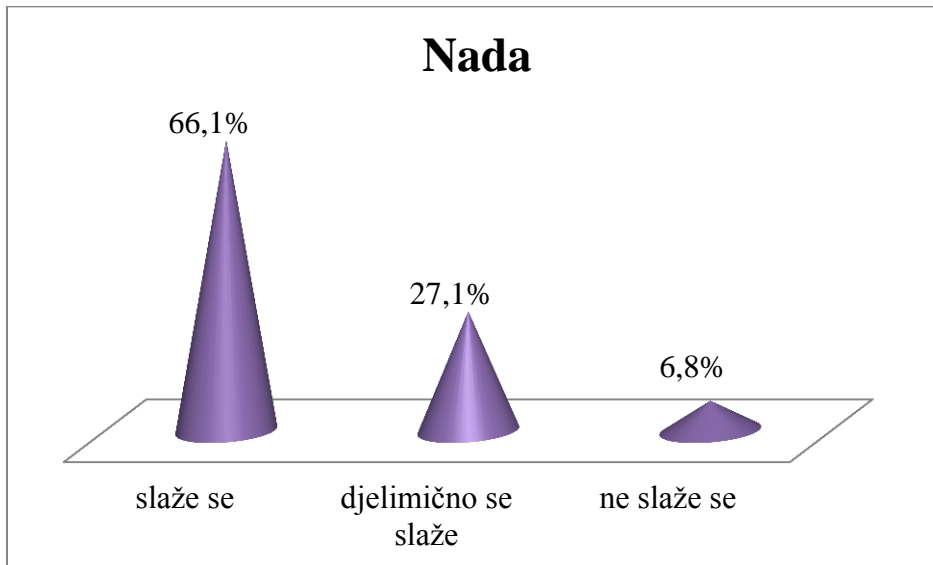
Tablica 5.1: Izjave ispitanika/-ca kako volontiranje može pomoći u dobivanju stalnog zaposlenja.

Stalno zaposlenje	<i>f</i>	%
slaže se	45	38,1
djelimično se slaže	67	56,8
ne zna	6	5,1
<i>Ukupno</i>	118	100

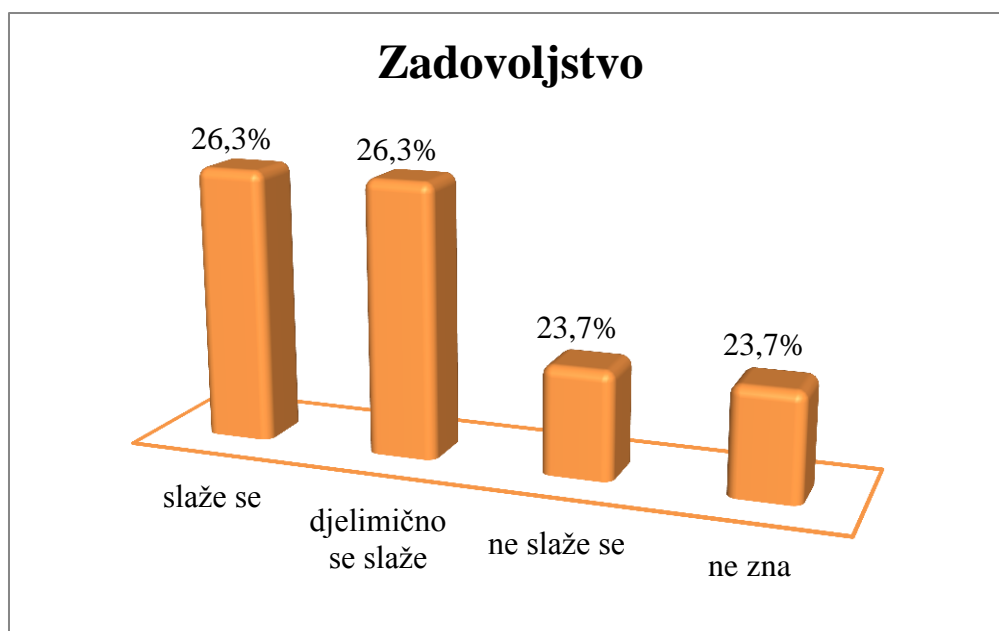
Tablica 5.2: Mišljenja ispitanika/-ca o volonterima kao jedinoj nadi potrebitih osoba.

Nada	<i>f</i>	%
slaže se	78	66,1
djelimično se slaže	32	27,1
ne slaže se	8	6,8
<i>Ukupno</i>	118	100

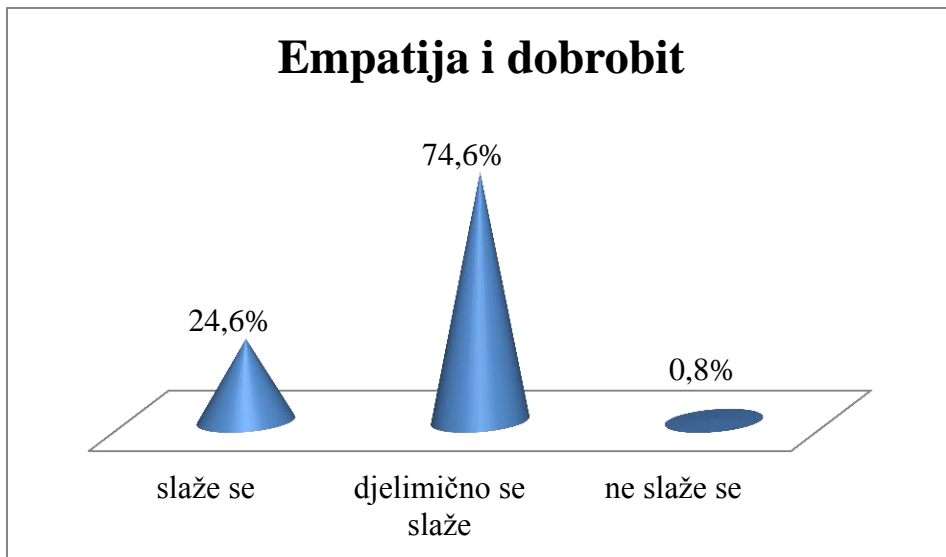
Tablica 5.3: Percepcija volontera/-ki o većem zadovoljstvu sobom od osoba koje nisu volonteri.

Zadovoljstvo	<i>f</i>	%
slaže se	31	26,3
djelimično se slaže	31	26,3
ne slaže se	28	23,7
ne zna	28	23,7
<i>Ukupno</i>	118	100

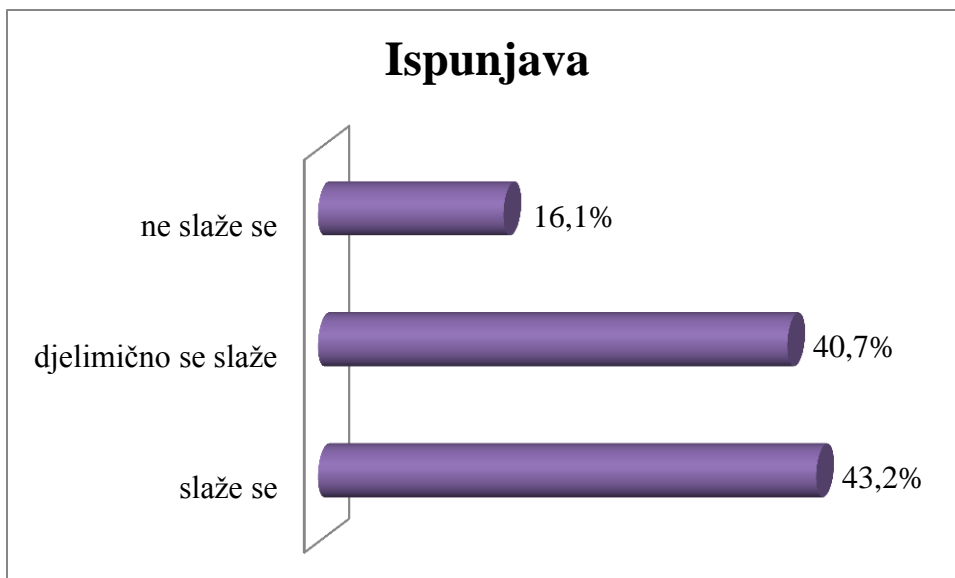
Tablica 5.4: Mišljenja ispitanika/-ca o volonterima kao osobama koje posjeduju osjećaj empatije i djeluju za dobrobit drugoga.

Empatija i dobrobit	<i>f</i>	%
slaže se	29	24,6
djelimično se slaže	88	74,6
ne slaže se	1	0,8
<i>Ukupno</i>	118	100

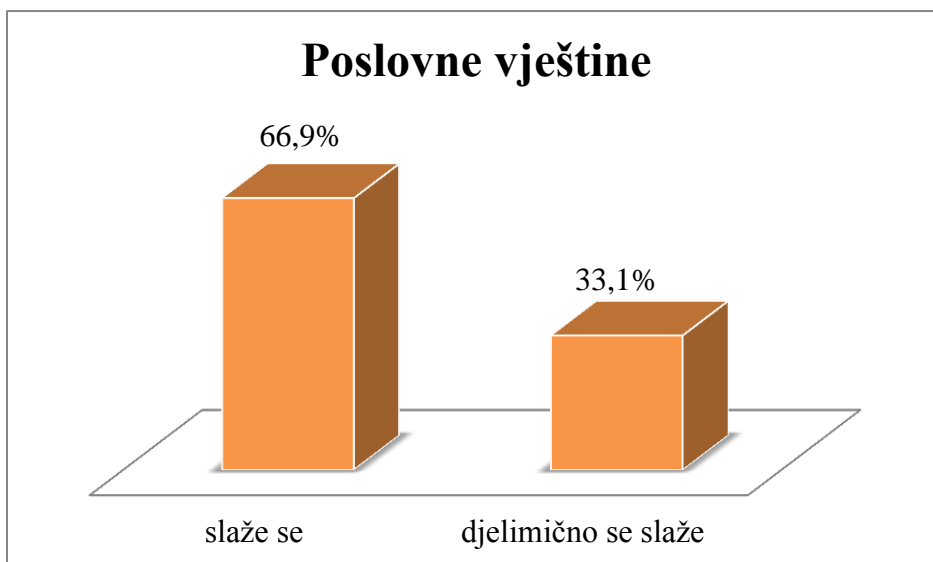
Tablica 5.5: Stavovi volontera/-ki o volonterstvu kao onome koje ispunjava osobu i koje zapravo nema negativnih strana.

Ispunjava i nema negativnih strana	<i>f</i>	%
slaže se	51	43,2
djelimično se slaže	48	40,7
ne slaže se	19	16,1
<i>Ukupno</i>	118	100

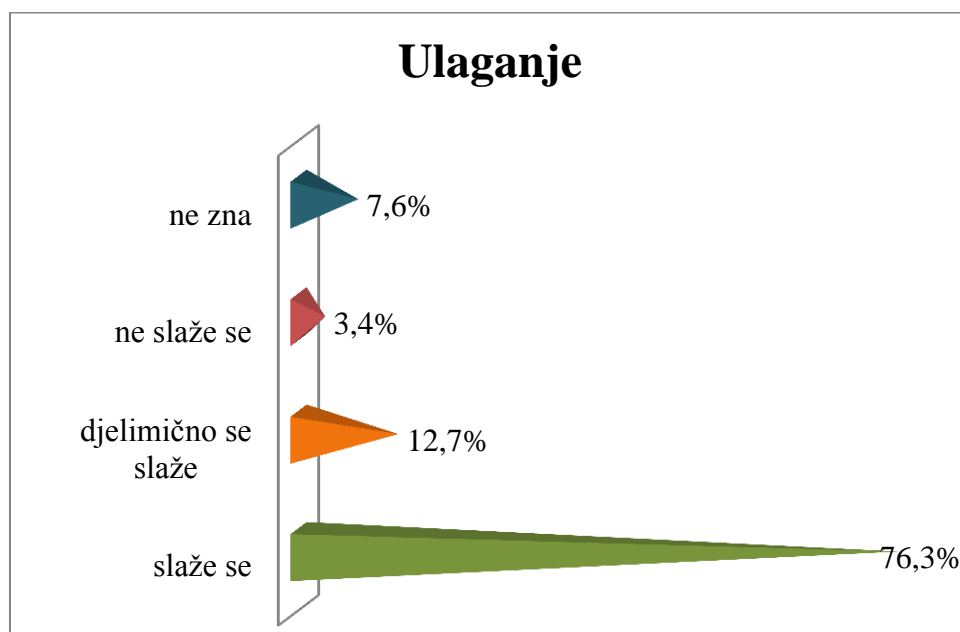
Tablica 5.6: Percepcije ispitanika/-ca da volonterstvo omogućava stjecanje poslovnih vještina.

Poslovne vještine	<i>f</i>	%
slaže se	79	66,9
djelimično se slaže	39	33,1
<i>Ukupno</i>	118	100

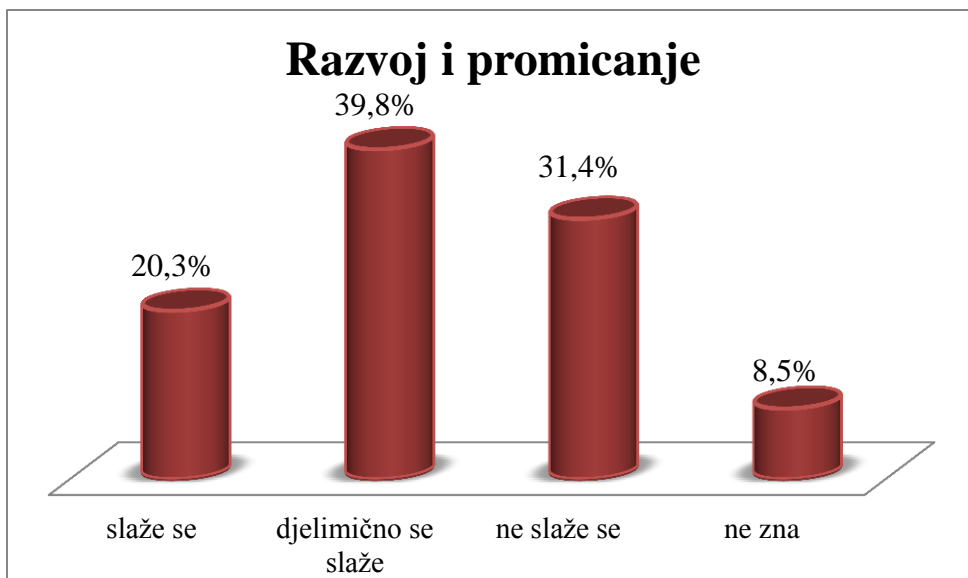
Tablica 5.7: Stavovi ispitanika/-ca da RH ne prepoznaje da ulaganjem u volonterstvo osigurava put ka demokratizaciji.

Ulaganje	<i>f</i>	%
slaže se	90	76,3
djelimično se slaže	15	12,7
ne slaže se	4	3,4
ne zna	9	7,6
<i>Ukupno</i>	118	100

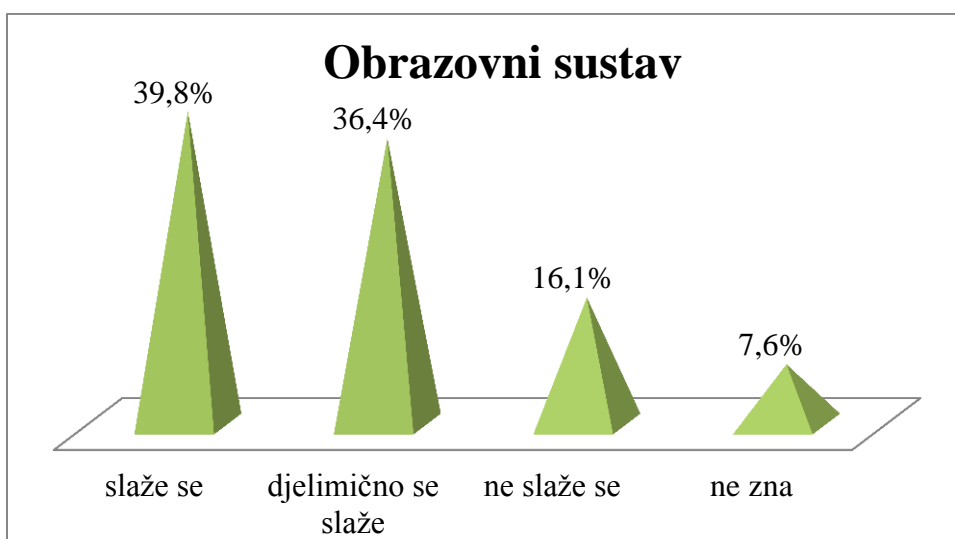
Tablica 5.8: Percepcije volontera/-ki da RH radi na razvoju i promicanju volonterstva.

Razvoj i promicanje	<i>f</i>	%
slaže se	24	20,3
djelimično se slaže	47	39,8
ne slaže se	37	31,4
ne zna	10	8,5
<i>Ukupno</i>	118	100

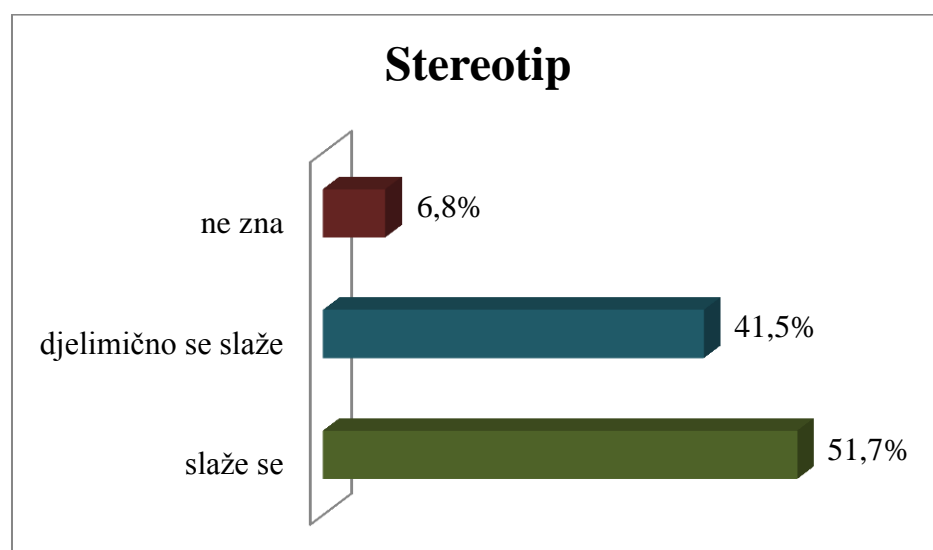
Tablica 5.9: Mišljenja ispitanika/-ka da se volonterstvo se ne promiče u obrazovnom sustavu.

Obrazovni sustav	<i>f</i>	%
slaže se	47	39,8
djelimično se slaže	43	36,4
ne slaže se	19	16,1
ne zna	9	7,6
<i>Ukupno</i>	118	100

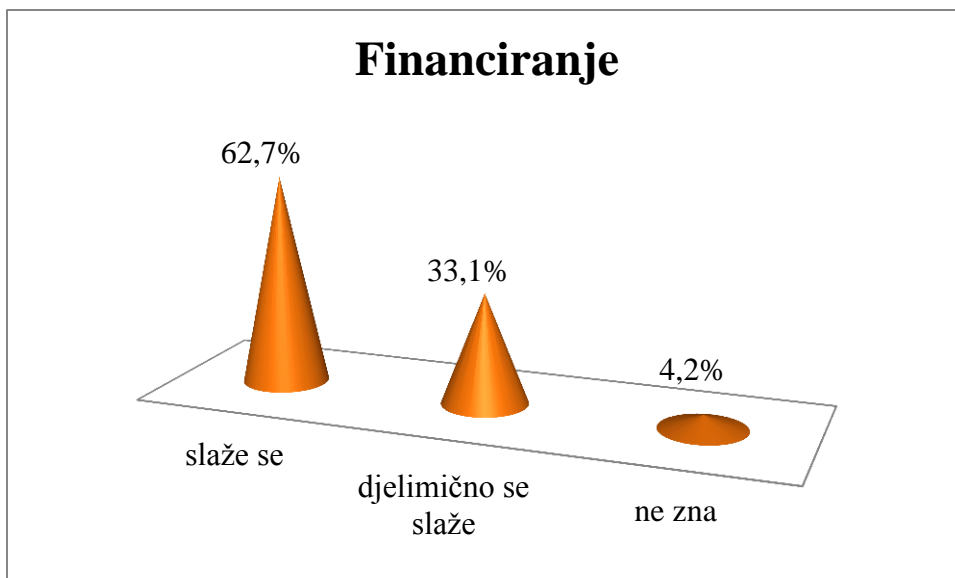
Tablica 5.10: Stavovi volontera/-ki o prisutnosti stereotipa o volontiranju kao manje vrijednom radu.

Stereotip	<i>f</i>	%
slaže se	61	51,7
djelimično se slaže	49	41,5
ne zna	8	6,8
<i>Ukupno</i>	118	100

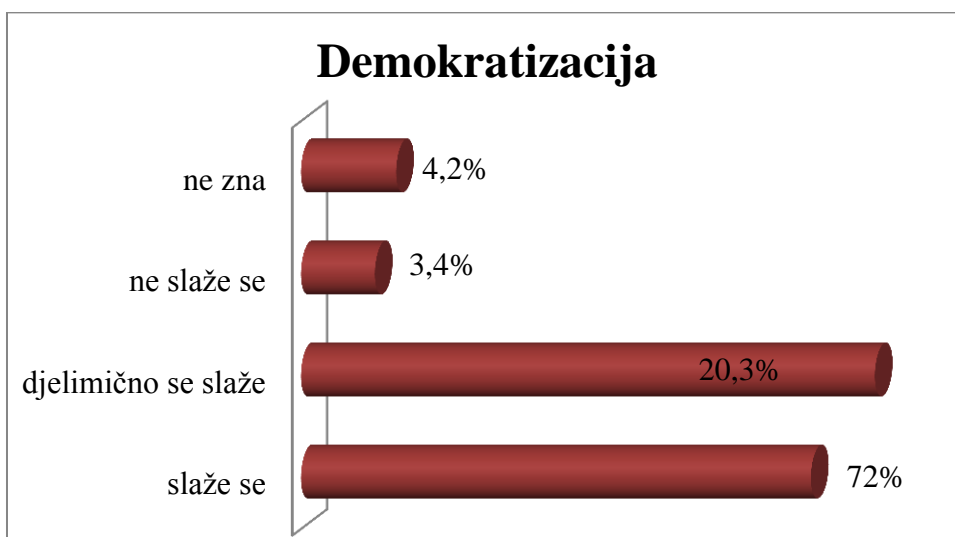
Tablica 5.11: Mišljenja ispitanika/-ca o tome da RH nedovoljno financira volonterske programe.

Financiranje	<i>f</i>	%
slaže se	74	62,7
djelimično se slaže	39	33,1
ne zna	5	4,2
<i>Ukupno</i>	118	100

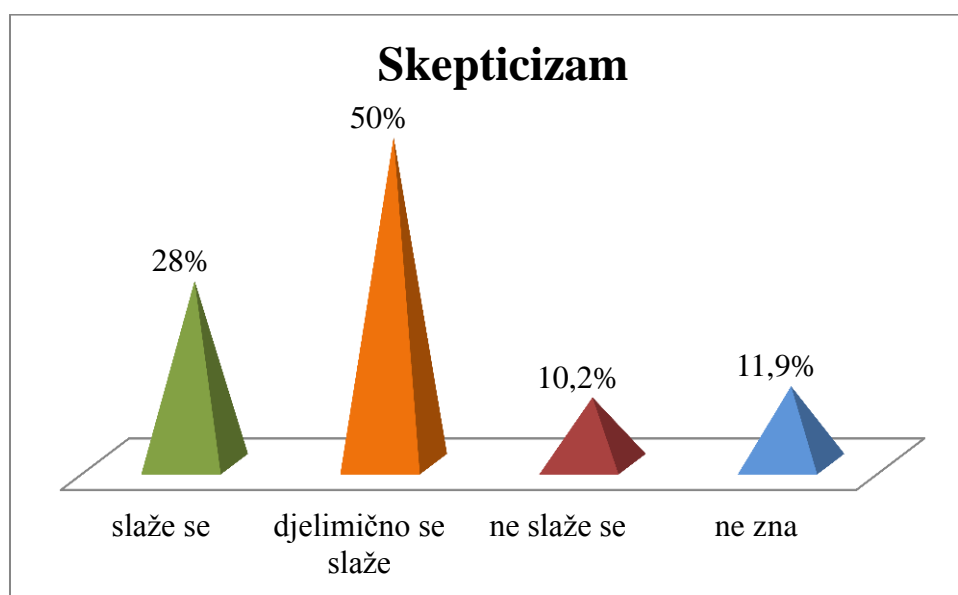
Tablica 5.12: Mišljenja volontera/-ki da razvojem volonterstva može doći do demokratizacije društva.

Demokratizacija	<i>f</i>	%
slaže se	85	72
djelimično se slaže	24	20,3
ne slaže se	4	3,4
ne zna	5	4,2
<i>Ukupno</i>	118	100

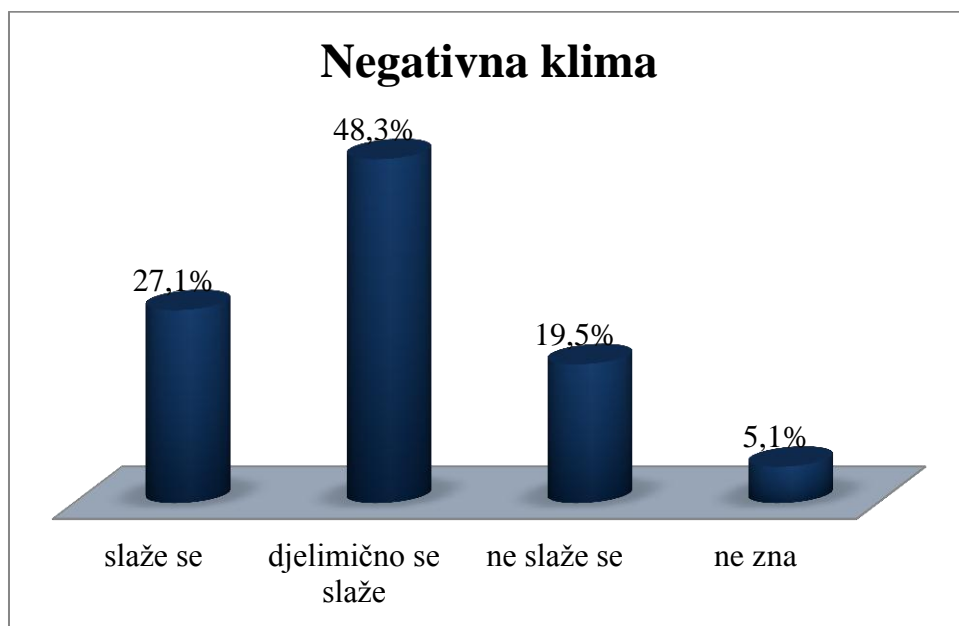
Tablica 5.13: Percepcije ispitanika/-ca o prisutnosti određenog skepticizma prema volonterskom radu (najčešće shvaćeni kao oni koji organiziraju demonstracije i performanse).

Skepticizam	<i>f</i>	%
slaže se	33	28
djelimično se slaže	59	50
ne slaže se	12	10,2
ne zna	14	11,9
<i>Ukupno</i>	118	100

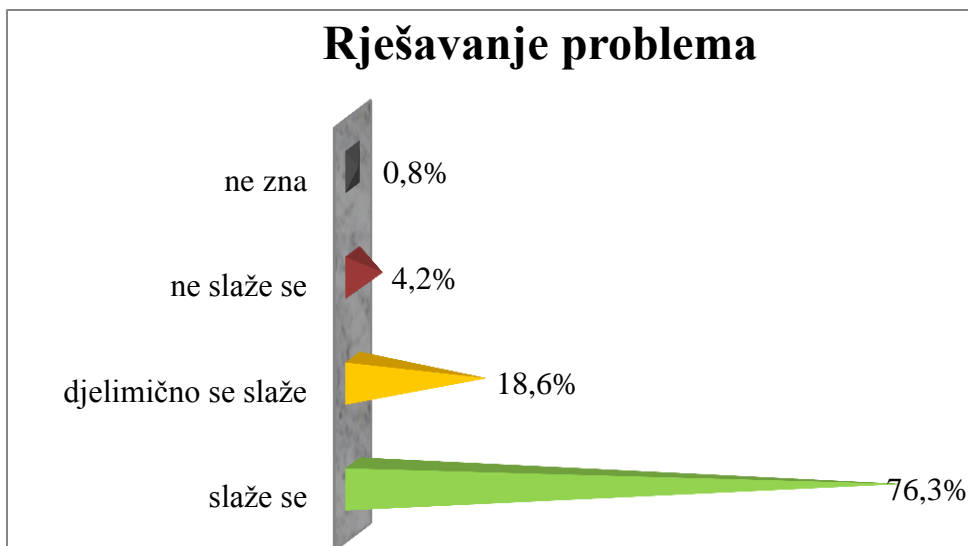
Tablica 5.14: Stavovi volontera/-ki o negativnoj društvenoj klimi gledanja samo vlastitog interesa koja prati volonterstvo.

Negativna klima	<i>f</i>	%
slaže se	32	27,1
djelimično se slaže	57	48,3
ne slaže se	23	19,5
ne zna	6	5,1
<i>Ukupno</i>	118	100

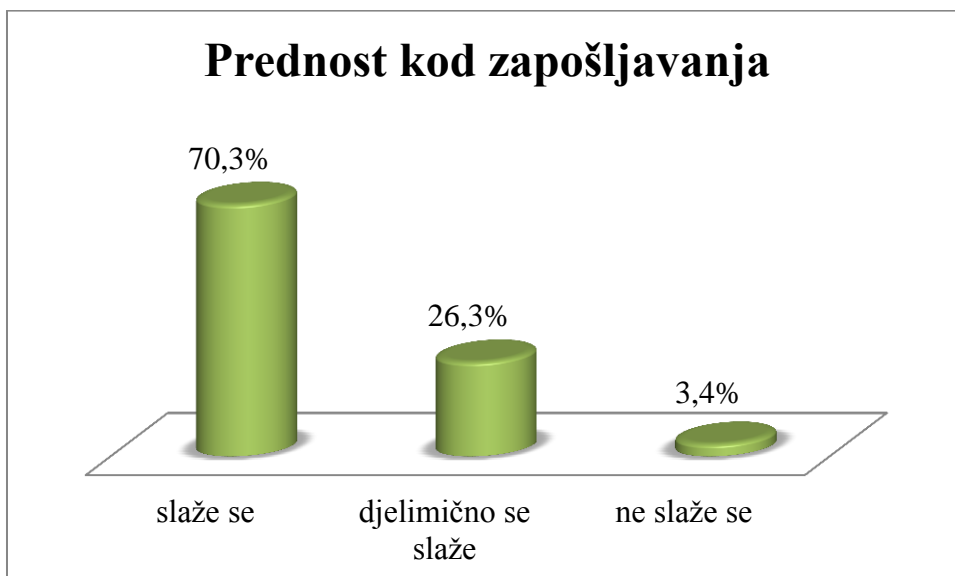
Tablica 5.15: Mišljenja ispitanika/-ca da volonteri osnažuju društvo i i pomažu u rješavanju problema lokalne zajednice.

Rješavanje problema	<i>f</i>	%
slaže se	90	76,3
djelimično se slaže	22	18,6
ne slaže se	5	4,2
ne zna	1	0,8
<i>Ukupno</i>	118	100

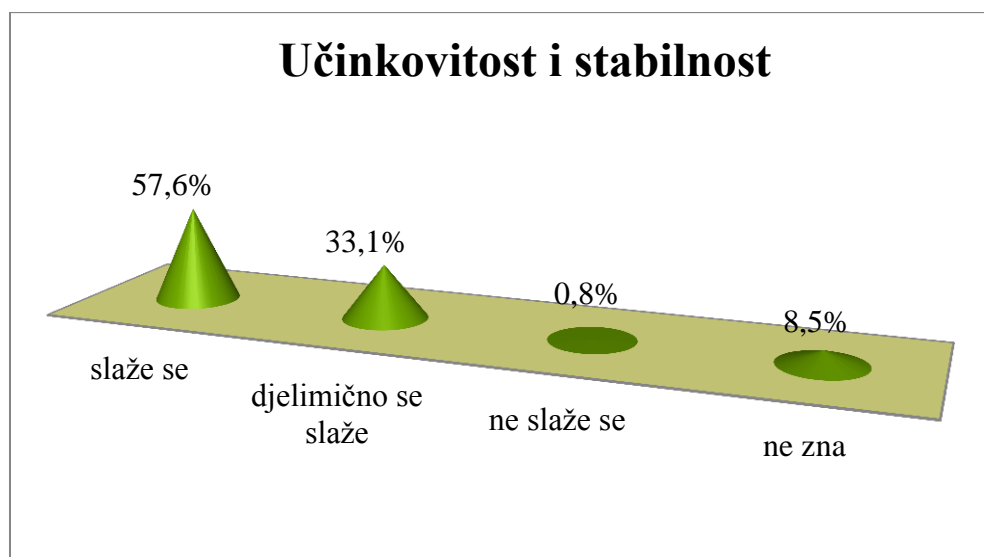
Tablica 5.16: Stavovi volontera/-ki kako bi davanje prednosti pri zapošljavanju motiviralo osobe na volonterski rad.

Prednost kod zapošljavanja	<i>f</i>	%
slaže se	83	70,3
djelimično se slaže	31	26,3
ne slaže se	4	3,4
<i>Ukupno</i>	118	100

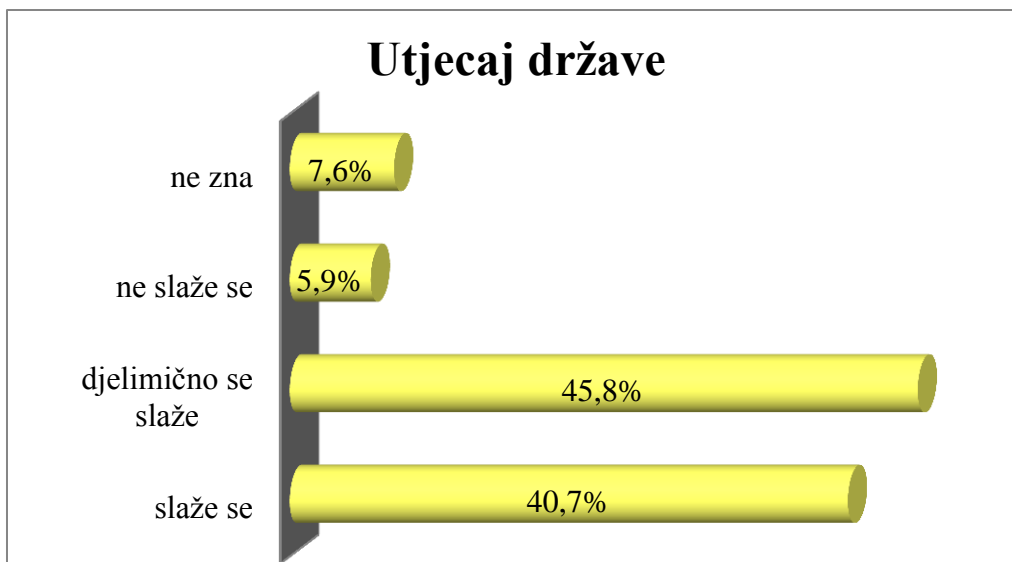
Tablica 5.17: Stavovi ispitanika/-ca da volonterske udruge pridonose učinkovitosti i stabilnosti demokratske vladavine.

Učinkovitost i stabilnost	<i>f</i>	%
slaže se	68	57,6
djelimično se slaže	39	33,1
ne slaže se	1	0,8
ne zna	10	8,5
<i>Ukupno</i>	118	100

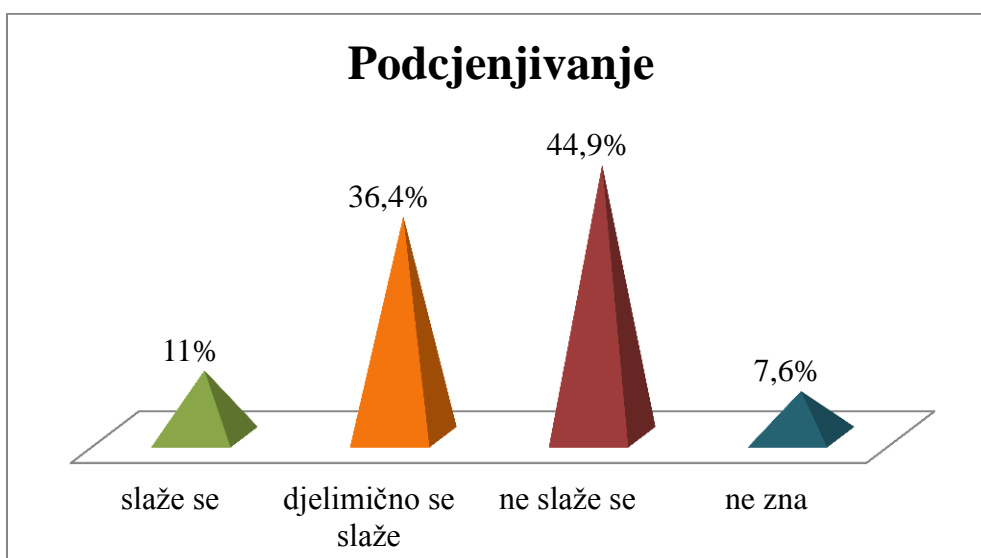
Tablica 5.18: Percepcije ispitanika/-ca kako razvoj volonterstva koči država koja ne prepoznaje njegovu važnost i ne donosi poticajne mjere za unaprjeđivanje.

Utjecaj države	<i>f</i>	%
slaže se	48	40,7
djelimično se slaže	54	45,8
ne slaže se	7	5,9
ne zna	9	7,6
<i>Ukupno</i>	118	100

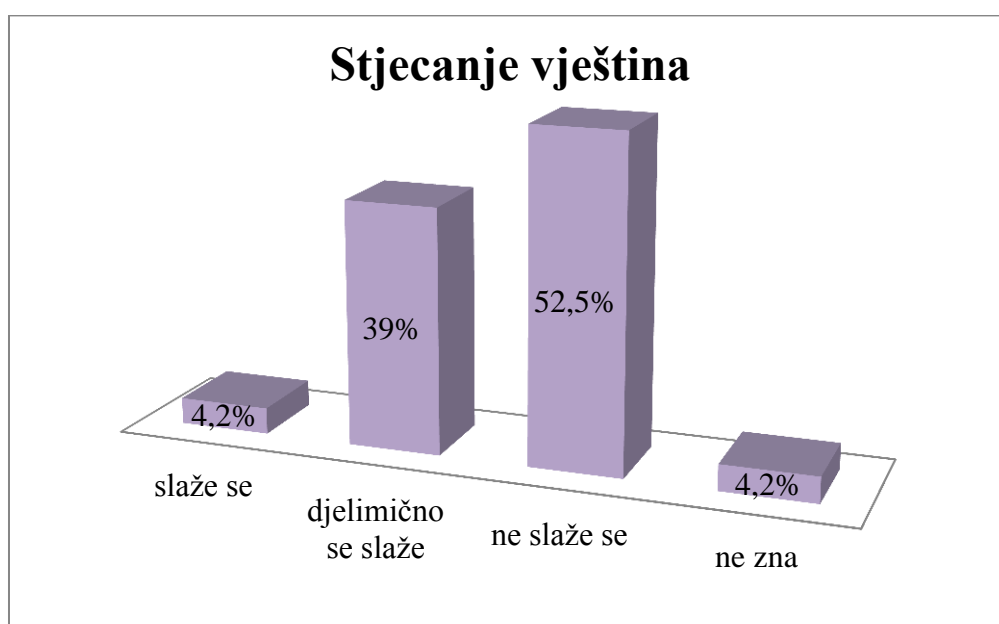
Tablica 5.19: Mišljenja ispitanika o čestom nailazaženju na osobe koje podcjenjuju i izruguju njihov angažman.

Podcjenjivanje	<i>f</i>	%
slaže se	13	11
djelimično se slaže	43	36,4
ne slaže se	53	44,9
ne zna	9	7,6
<i>Ukupno</i>	118	100

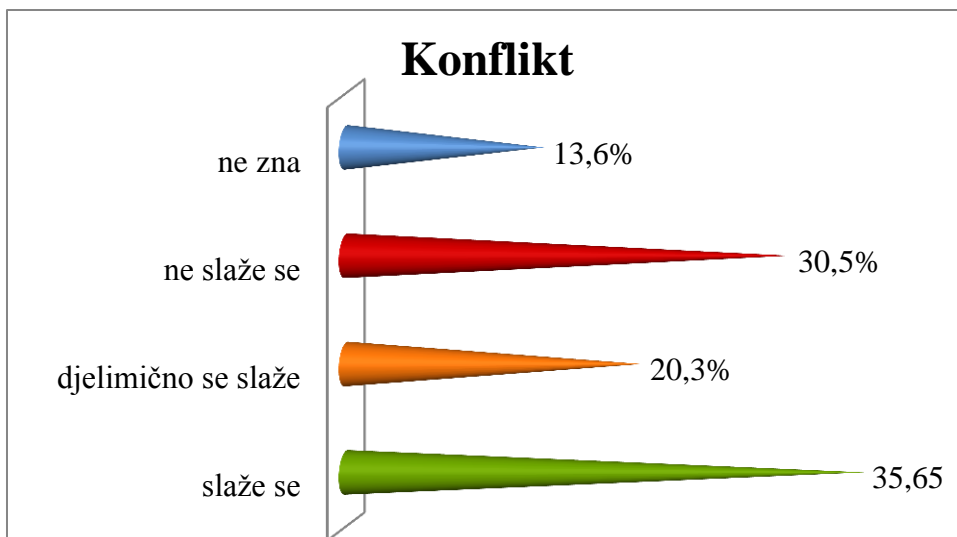
Tablica 5.20: Stavovi ispitanika/-ca o bavljenju volonterstvom isključivo u svrhu stjecanja profesionalnih vještina.

Stjecanje vještina	<i>f</i>	%
slaže se	5	4,2
djelimično se slaže	46	39
ne slaže se	62	52,5
ne zna	5	4,2
<i>Ukupno</i>	118	100

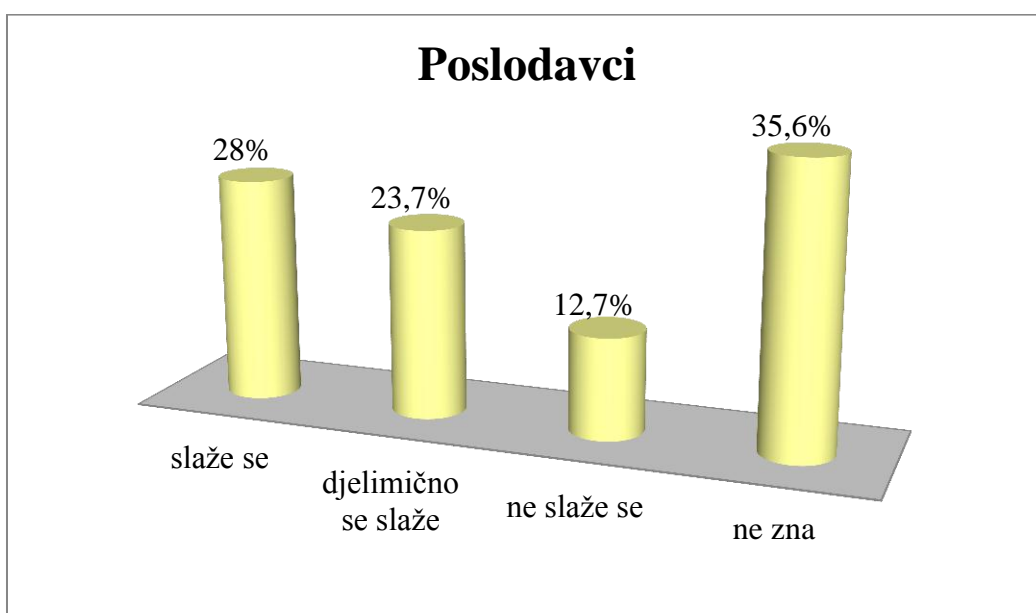
Tablica 5.21: Mišljenja ispitanika/-ca da su kao volonteri često u konfliktu nedostatka financijske podrške od države i iznimnom željom za rad.

Konflikt	<i>f</i>	%
slaže se	42	35,6
djelimično se slaže	24	20,3
ne slaže se	36	30,5
ne zna	16	13,6
<i>Ukupno</i>	118	100

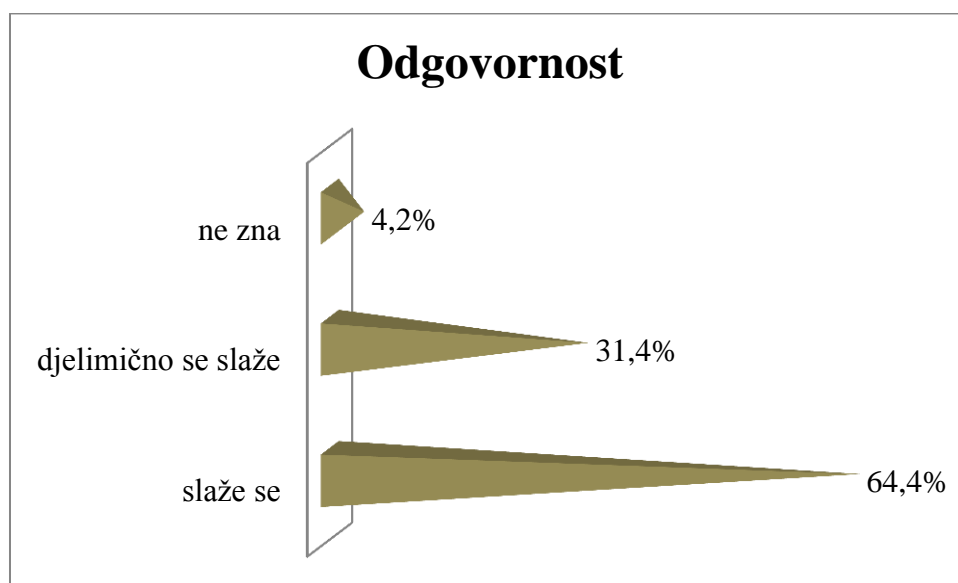
Tablica 5.22: Percepcija volontera/-ki da poslodavci prepoznaju i cijene volonterski rad.

Poslodavci	<i>f</i>	%
slaže se	33	28
djelimično se slaže	28	23,7
ne slaže se	15	12,7
ne zna	42	35,6
<i>Ukupno</i>	118	100

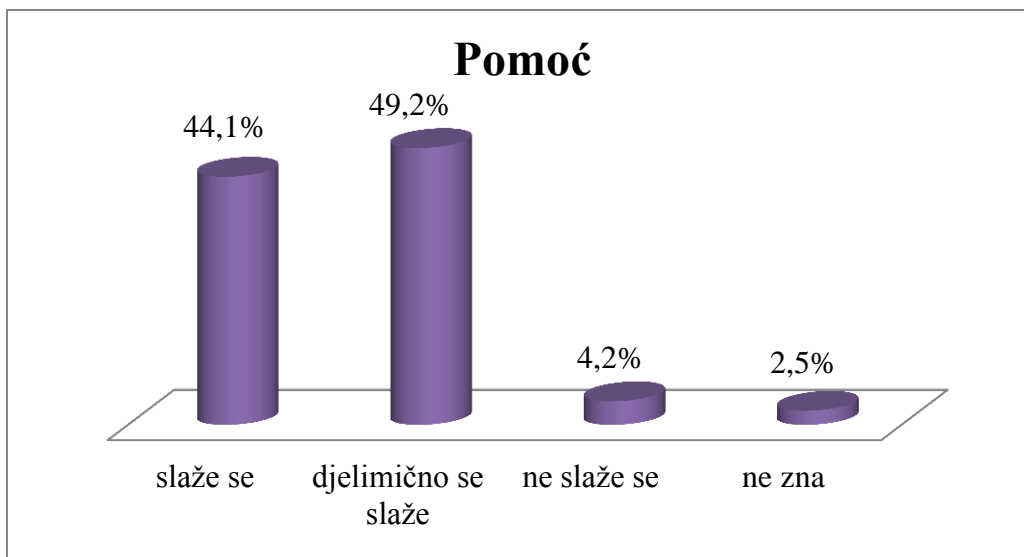
Tablica 5.23: Stavovi ispitanika/-ca kako participacija u civilnim organizacijama usaduje vještine suradnje i osjećaj zajedničke odgovornosti.

Odgovornost	<i>f</i>	%
slaže se	76	64,4
djelimično se slaže	37	31,4
ne zna	5	4,2
<i>Ukupno</i>	118	100

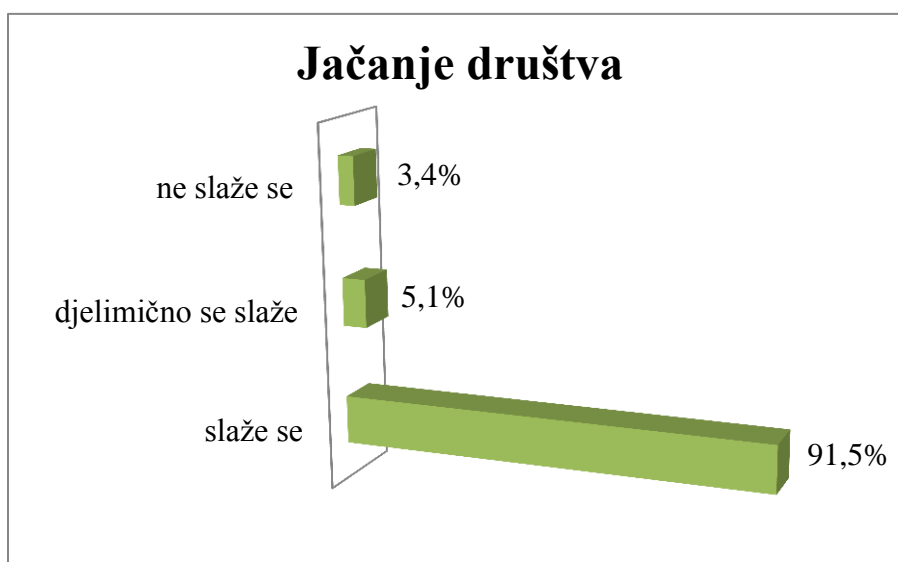
Tablica 5.24: Izjave ispitanika/-ca o bavljenju volonterstvom kako bi pomogli onima kojima je pomoć potrebna.

Pomoć	<i>f</i>	%
slaže se	52	44,1
djelimično se slaže	58	49,2
ne slaže se	5	4,2
ne zna	3	2,5
<i>Ukupno</i>	118	100

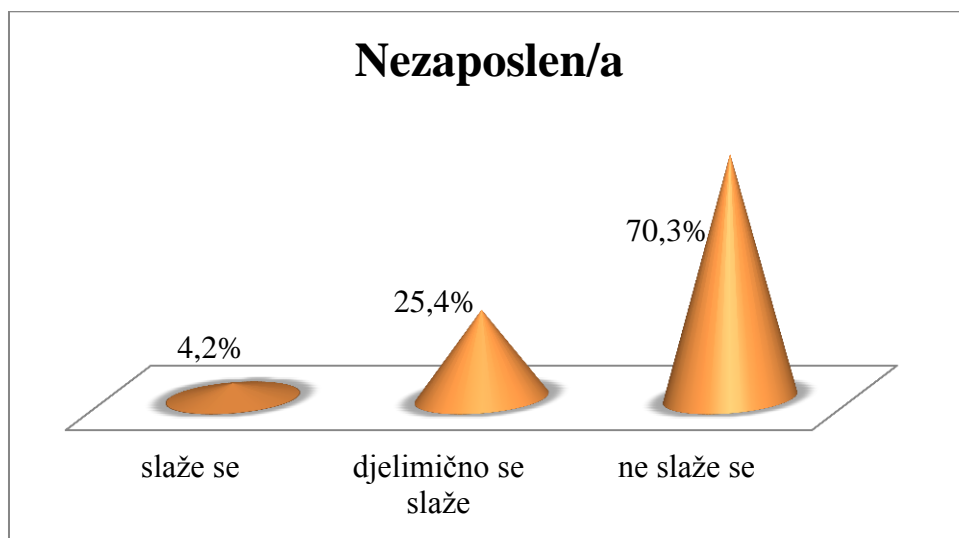
Tablica 5.25: Vjerovanja ispitanika/-ca da volonterske aktivnosti i programi jačaju civilno društvo.

Jačanje društva	<i>f</i>	%
slaže se	108	91,5
djelimično se slaže	6	5,1
ne slaže se	4	3,4
<i>Ukupno</i>	118	100

Tablica 5.26: Izjave ispitanika/-ca da se bave volonterstvom isključivo jer trenutno ne mogu naći posao za koji bi bili plaćeni.

Nezaposlen/a	<i>f</i>	%
slaže se	5	4,2
djelimično se slaže	30	25,4
ne slaže se	83	70,3
<i>Ukupno</i>	118	100

10. Sažetak

Ovaj rad prikazuje stavove splitskih volontera o potencijalnoj ulozi volonterstva koje ono može imati za razvoj civilnog društva budući da je upravo civilno društvo jedna je od pretpostavki i mjerila demokracije i stabilnosti političkoga sustava svake zemlje, a volonterstvo način da se to ostvari. Također, teorijski su obrađeni pojmovi demokracije, civilnog društva i volonterstva, te njihove međusobne poveznice. Rezultati istraživanja smješteni su u tri teorijska okvira (volonterstvom do demokratizacije društva, individualne i društvene koristi volonterstva, volonteri kao ljudski kapital) koja ujedno i predstavljaju tri osnovna konteksta kroz koja su se željeli ostvariti ciljevi ovog rada.

Svrha rada je da posluži kao svojevrsna edukacija širem društvu o važnosti volonterstva u korist stvaranja boljeg i naprednijeg društva u kojem živimo, odnosno za kreiranje poticajne i aktivne okoline.

Ključne riječi: demokracija, civilno društvo, volonterstvo, ljudski kapital

SUMMARY

This paper presents the views of Split's volunteers about potential role volunteering may have for the development of civil society since it is one of the postulates and standards of democracy and the stability of the political system of each country, and volunteering a way to make it happen. Also, terms of democracy, civil society and volunteerism are theoretically explained, as well as their mutual links. Results of the research are incorporated in three theoretical frameworks (volunteering as a way of democratization, the individual and social benefits of volunteering, volunteers as human capital), which also represent the three main contexts in which we wanted to achieve the objectives of this work.

The purpose of this paper is to serve as a kind of education for the wider society about the importance of volunteerism in favor of creating a better and prosperous society in which we live, that is to create a stimulating and active environment.

Keywords: democracy, civil society, volunteerism, human capital

11. Bilješka o autorici

BLANKA SUNARA rođena je 1991. godine u Splitu. Osnovnu školu završila je u osnovnoj školi "Dobri", a srednju školu u Prvoj jezičnoj gimnaziji u Splitu. Završila je preddiplomski studij jednopredmetne sociologije pri Filozofskom fakultetu u Splitu na temu „Životne i profesionalne aspiracije splitskih studenata i studentica“.

e-mail: sunara.blanka@gmail.com